ISSN 2654-2366

Archive

Monographs

ΑΓΙΟΝΟΡΙ ΟΡΕΙΝΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
Οικογένεια και συγγένεια στον αγροτικό χώρο

(AYIONORI OF MOUNTAIN CORINTH. Family and kinship in rural areas)

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Επιτόπια και Αρχειακή έρευνα: Ιανουάριος-Απρίλιος 1983

Ψηφιοποίηση υλικού έρευνας : Οκτώβριος-Νοέμβριος 2013

Επικαιροποίηση της μελέτης : Απρίλιος 2018-Σεπτέμβριος 2019

Σοφία ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ
Ομότιμη καθηγήτρια
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Τμήμα Πολιτισμικής τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Μυτιλήνη

Το Κάστρο Αγιονορίου Κορινθίας (κατασκευή 1377-1450)

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

- Η έννοια της «αγροτικής κοινότητας» στην εθνολογία

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

- Η κοινότητα Αγιονορίου
- Ο τέως δήμος Κλεωνών
- Επιτόπια έρευνα
  - Εθνολογική και εθνογραφική έρευνα στο Αγιονόρι Κορινθίας
- Παρατηρήσεις – Σεπτέμβριος 2018
- Τι περιλαμβάνει η παρούσα δημοσίευση

ΝΟΤΑΡΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

- Α. Προικοσύμφωνα : 1-12
- Β. Δωρητήριο :1
- Γ. Διαθήκες : 1-8

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ †

ΕΘΙΜΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

- Η μεταγαμήλια εγκατάστηση
- Η οργάνωση της συγγένειας
- Γάμος και αγχιστεία

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

***Λέξεις κλειδιά**: εθνολογία, συγγένεια, οικογένεια, αγχιστεία, γενεαλογία, αγροτική κοινωνία, εθιμικό δίκαιο, προγονική περιουσία, προίκα, προικοδοσία, οικογενειακές μεταβιβάσεις, δικαιοπραξίες, γαμήλια εγκατάσταση, μονογραφία, Κορινθία.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η έννοια της «αγροτικής κοινότητας» στην εθνολογία

Το πέρασμα από το *εξωτικό* στο *οικείο*, οδήγησε αναπόφευκτα τους Ευρωπαίους εθνολόγους και ανθρωπολόγους του 2ου μισού του 20ου αιώνα στην ανάγκη εφαρμογής (αλλά και δοκιμασίας) των επιστημολογικών τους εννοιών και εργαλείων στον ιστορικό χώρο των αγροτικών κοινωνιών, προσδίνοντας, όμως, προτεραιότητα και ιδιαίτερη βαρύτητα στα «αξιοπερίεργα δείγματα» κοινωνικής οργάνωσης και κοινωνικο-πολιτισμικών συμπεριφορών, που μπορούσαν τότε να ανιχνευθούν ανάμεσα στις ονομαζόμενες παραδοσιακές κοινωνίες.

Ο αγροτικός χώρος και οι ιδιαιτεροτητές του δεν αποτελούσαν βέβαια άγνωστο και άγραφο πεδίο, εφόσον υπήρχε ήδη σωρευμένος όγκος πληροφοριών από την ερευνητική δραστηριότητα των λαογράφων, διαλεκτολόγων, ιστορικών, δημογράφων, γεωγράφων, κλπ., καθώς και πληθώρα αρχειακών πηγών, που προσέδιδαν σημαντικότατο ιστορικό βάθος στην περιφερειακή επικράτεια. Αλλά η προσέγγιση ήταν που διέφερε, γιατί η εθνολογική και ανθρωπολογική σήμανση στόχευαν ειδικότερα στη μελέτη και ανάδειξη, με όλο και πιο λεπτομερείς έρευνες, όλων των πτυχών της κάθε μιας ξεχωριστής ανθρώπινης ομάδας, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη την ποικιλομορφία των κοινωνικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών της.

Έτσι, στην δεκαετία του '50, η στροφή της εθνολογίας *οίκαδε* φέρει στο προσκήνιο τις αγροτικές κοινότητες και καθιερώνει την «κοινοτική μονογραφία» ως το κατεξοχήν εργαλείο μελέτης των χωρικών κοινωνιών. Ειδικά δε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, και για σχεδόν 30 χρόνια, μπορούμε να πούμε ότι ήταν η εποχή των μονογραφιών.
Η εξέλιξη αυτή φαίνεται να συνδέεται, αφενός, με τον μαρξισμό που, κατά κάποιο τρόπο, προσδιόρισε την ενότητα «χωριό» ως ένα στάδιο της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας των ανθρώπινων κοινωνιών ενώ, αφετέρου, εναρμονίζεται με την ολιστική προσέγγιση που χαρακτηρίζει τη αμερικανική πολιτισμική ανθρωπολογία (Chiva, I. 2007)[1]. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η μονογραφία γίνεται αυτοσκοπός, ενώ ο ερευνητής επιδιώκει την πληρότητα περισσότερο μέσα από τη λεπτομερή καταγραφή, παρά μέσα από την ερμηνεία των δεδομένων. Έτσι, η προσέγγιση γίνεται ολιστική και το

[1] CHIVA Isac, 2007. « L'ethnologie de la France rurale il y a 30 ans », *Ethnologie française*, 37 : 103-107.

εθνολογικό παράδειγμα οριοθετείται στην τοπική του διάσταση, πολύ πριν χρησιμεύσει στις συγκριτικές αναγωγές της ανθρωπολογικής θεώρησης.
Στον ευρωπαϊκό χώρο, τα χωριά ως κοινότητες μελετήθηκαν κυρίως μέσα από τη συγγένεια και τις δομές που διαμορφώνει στο πλαίσιο των σύνθετων κοινωνιών του δυτικού κόσμου. Στη συνέχεια, η αγροτική κοινότητα προσλαμβάνει έναν ακόμα επιθετικό προσδιορισμό και ορίζεται πλέον ως *παραδοσιακή αγροτική κοινότητα*. Οι παραδοσιακές κοινότητες συνδέονται με την μεσαιωνική κοινωνία, ενώ το ιστορικό τους βάθος οριοθετείται από τις διασωζόμενες αρχειακές πηγές. Είναι προβιομηχανικές κοινωνίες στις οποίες, όταν αναπτύχθηκαν η γεωργία και η κτηνοτροφία, αυτές οι δυο οικονομικές δραστηριότητες έγιναν το θεμέλιο της κοινωνίας μέχρι και το πέρασμα στον καπιταλισμό.

Η μεταφορά της μονογραφίας στις δυτικές αγροτικές κοινότητες συνοδεύτηκε, επίσης, και από την διαμόρφωση της έννοιας του *isolat culturel*. Με άλλα λόγια, το «ιδανικό παράδειγμα» για έρευνα συνταυτίστηκε με την έννοια του «απομονωμένου πολιτισμικού πεδίου» (isolat culturel) δηλαδή του πεδίου εκείνου που, από μόνο του, μπορούσε να εγγυηθεί τις ιδανικές συνθήκες για μια ολιστική εθνογραφική και ανθρωπολογική

προσέγγιση[2]. Με άλλα λόγια, η αντίληψη, αλλά και η μέθοδος ανάλυσης και μελέτης της κάθε χωρικής ομάδας ως ένα σύνολο ανθρώπων που διαβιοί περιορισμένο σε δεδομένο πεδίο, σχεδόν απομονωμένο, αποκομένο από άλλα ανθρώπινα σύνολα, διαφορετικό από τον έξω κόσμο, αλλά και από τις γειτονικές χωρικές ομάδες, αποτέλεσε το κοινωνιολογικό αρχέτυπο της κλειστής και αυτάρκους κοινωνίας. Κατ' επέκταση, ως πρώτη επιλογή για την εφαρμογή της ανθρωπολογικής μεθόδου στα νέα πεδία που προσφέρονται *κοντά μας*, αναδεικνύονται οι αγροτικές κοινωνίες που έχουν να παρουσιάσουν μια σχετική ανθεκτικότητα των παραδοσιακών δομών τους. Η έννοια της πολιτισμικής τους απομόνωσης σφυριλατείται μέσα από την τεχνητή αποκοπή τους από την περιβάλλουσα εδαφική περιοχή και την χωρική γειτνίαση, την μοναδικοποίησή τους, με έμφαση στην προϋπόθεση της πολιτισμικής τους συνοχής. Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις, οι ορεινές και νησιωτικές κοινωνίες[3] με δύσκολη πρόσβαση, απετέλεσαν προνομιακό

---

[2] Η έννοια του isolat – του *απομονωμένου πεδίου*, δημιουργήθηκε από τον S. Wahlund, το 1928, για να χαρακτηρίσει την ομοιογένεια ενός υποπληθυσμού μέσα σε ένα μεγαλύτερο σύνολο από την άποψη των γενοτυπικών συχνοτήτων. Ο διαχωρισμός, όμως, της γενετικής των πληθυσμών από την ανθρωπολογία που εξειδικεύεται στο να καταδεικνύει in situ το πώς οι ανθρώπινοι πληθυσμοί διαμορφώνονται και επιβιώνουν σε πραγματικό χρόνο, συνοδεύτηκε και από την ανάδειξη του συνδυασμού *απομονωμένο πεδίο/isolat-κοινότητα*, ο οποίος επικράτησε τον 20ο αιώνα (κυρίως στην δεκαετία του 60 και μετά) προσδίδοντας στην *τοπική μονογραφία* (monographie locale) την αίγλη του *κοινωνιολογικού παραδείγματος.* Βλ. Robert Gessain : 3) *L'étude d'une population restreinte et d'un isolat,* στο Gessain R., « Introduction au cahier n° 5 », Cahier du Centre de recherches anthropologiques n° 5, 1966, p. 5-9. Κάτω από αυτό το πρίσμα, γίνεται απαραίτητη η οριοθέτηση των κριτηρίων που επιτρέπουν την εκτίμηση των ορίων ενός πληθυσμού, είτε αυτά έχουν γεωγραφικό χαρακτήρα είτε εξαρτώνται από πολιτισμικούς παράγοντες. Για παράδειγμα, η γαμήλια περιοχή χρησιμοποιείται συχνά ως δείκτης του γενετικού πληθυσμού. Η γαμήλια περιοχή αντιστοιχεί στη γεωγραφική περιοχή μέσα στην οποία πραγματοποιείται τουλάχιστον το 80% των γάμων. Ο πληθυσμός θα περιγραφεί ως «ανοιχτός» ή «κλειστός» ανάλογα με το αν η επιλογή συζύγου πραγματοποιείται, κατά προτίμηση, εντός (ενδογαμία) ή εκτός (εξωγαμία) του γεωγραφικού χώρου που καταλαμβάνει. Όσο μικρότερη είναι η περιοχή επιλογής του συζύγου, τόσο πιο ενδογαμικός είναι ο πληθυσμός. Βλ. Daniel Blay et Gilles Boetsch *L'Anthropologie Demographique,* col. Que sais-je ? PUF 1999.

[3] Οι νησιωτικές κοινωνίες θεωρήθηκαν ως ένα κατ' εξοχήν μοντέλο απομονωμένης κοινωνίας, γιατί θεωρήθηκε ότι παραπέμπουν στον ορισμό του S. Wahlund. Σήμερα,

πεδίο για την ανθρωπολογία *οίκαδε*. Έτσι, ανθρωπολογία και πεδίο έρευνας συνενώνονται και συναποτελούν δυο αδιαχώριστες συνιστώσες για μια κλασική μονογραφική μελέτη.

Έτσι, η αγροτική κοινότητα γίνεται αντιληπτή ως μια σταθερή ανθρώπινη ομάδα η οποία, όπως και οι *φυλετικές ομάδες*[4], επιτρέπει στον ανθρωπολόγο/εθνολόγο να συμπεριλάβει στον ερευνητικό του ορίζοντα όλα τα μέλη που την συναποτελούν, συμπεριλαμβανομένης της χωρικής περιοχής που την υποστηρίζει, καθώς και τις σχέσεις που συνδέουν τα άτομα μεταξύ τους, όπως και τους θεσμούς και τις δραστηριότητες που δομούν τον κοινωνικό ιστό μέσα από όλες του τις εκφάνσεις (συγγένεια, οικονομία, πολιτικές, θρησκευτικές και τελετουργικές συμπεριφορές, κλπ.)[5]. Κάτω από αυτό το πρίσμα, η αγροτική κοινότητα μελετάται ως ένα κοινωνικό σύνολο ολοκληρωμένο, μοναδικό και διακριτό, χαρακτηριστικά που παραπέμπουν στο *συνολικό κοινωνικό γεγονός* του Marcel Mauss[6].

Για τις ανάγκες της έρευνας στο πεδίο, η αγροτική κοινότητα ορίζεται, λοιπόν, ως ένα μόρφωμα κοινωνικής ζωής, που θέλει να είναι σταθερό και διακριτό από άλλα παρόμοια ή διαφορετικά μορφώματα. Το κοινωνικό αυτό μόρφωμα φέρεται να είναι βιώσιμο επειδή στηρίζεται στη συνδυαστική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε:

- μια εδαφική περιοχή και το τοπίο της, περιορισμένα, οριοθετημένα και κατασκευασμένα από τον άνθρωπο.

οι επιστήμονες συμφωνούν ότι η έννοια της απομονωμένης κοινότητας ήταν περισσότερο θεωρητική παρά υπαρκτή, γιατί τα πραγματικά απομονωμένα, γεωγραφικά ή πολιτισμικά, πληθυσμιακά σύνολα ήταν και είναι πολύ σπάνια.

[4] Βλ. Μεταφορά του επιστημολογικού παραδείγματος από τις εξωτικές κοινωνίες/εξωτικά κοινωνικά παραδείγματα στις ευρωπαϊκές κοινωνίες με έμφαση στις αγροτικές κοινότητες. Η Irène Bellier (2002), χρησιμοποιεί τον όρο endotique/terrains endotiques σε αντιδιαστολή με τον όρο exotique/terrains exotiques. Έτσι, παραφράζει την αντιδιαστολή ανάμεσα στο *μακρινό* και το *κοντινό*, δηλαδή την δομική διχοτομία ανάμεσα στο ξένο και το οικείο. Βλ. Irène Bellier, « Du lointain au proche : Réflexions sur le passage d'un terrain exotique au terrain des institutions politiques» in Ghasarian Christian (dir) *De l'ethnographie à l'anthropologie réflexive : nouveaux terrains, nouvelles pratiques, nouveaux enjeux*, Paris : Armand Colin, 2002.

[5] Για παράδειγμα βλ. Σοφία Δασκαλοπούλου, «Territorialités et structure des familles linéaires d'Anoyia» , Academia.edu, 2018, Archive.gr, 2018.

[6] Marcel Mauss, « Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques », *Année Sociologique*, 1923-24.

- ένα σύνολο τεχνικών επεξεργασίας φυσικών, ορυκτών, βιολογικών και κλιματικών πόρων.
- ένα πληθυσμό που ελέγχει περισσότερο ή λιγότερο την βιολογική, οικονομική και πολιτισμική αναπαραγωγή του μέσω του ελέγχου και της χειραγώγησης των οικογενειακών σχέσεων (καταγωγή και αιματική συγγένεια, αγχιστεία, καθώς και πλασματική/τελετουργική συγγένεια)[7].

Όμως, είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν υπήρξε ποτέ κάποιο ποσοστό αγροτικών κοινωνιών που να αντιστοιχεί στο κοινωνιολογικό αρχέτυπο της κλειστής και αυτάρκους κοινότητας. Νομιμοποιείται άραγε ο κάθε ερευνητής να προάγει μια μεθοδολογικά απομονωτική και ολοκληρωτική περιγραφή μιας ανθρώπινης ομάδας εις βάρος της κοινωνικής πραγματικότητας; Η έρευνα πεδίου, τοπικά και χρονικά περιορισμένη, δεν είναι παρά ένα ενσταντανέ της διαχρονικής ύπαρξης και εξέλιξής του αντικειμένου της. Μπορεί η κοινότητα να αποκτά κοινωνιολογική υπόσταση, αλλά μέσα από την μονογραφική προσέγγιση στερείται πραγματολογικής υπόστασης. Διότι το μειονέκτηκα της μονογραφικής και μονοτοπικής μεθόδου είναι ότι προτρέπει τον ερευνητή στην διαχείριση του αγροτικού μορφώματος ως ένα σύνολο κλειστό, αποκομμένο από τον έξω κόσμο και αδιαπέραστο, επιτρέποντας του ταυτόχρονα να παραλείπει την τοποθέτηση της υπό μελέτη κοινωνίας μέσα στην προοπτική και στα συγκείμενα τα γεωγραφικά, τα ιστορικά, τα κοινωνικο-πολιτικά, τα πολιτικά, πολιτισμικά, κ.ά.

Οι κύριες εθνικές σχολές για την έρευνα στις αγροτικές κοινότητες – ιδιαίτερα σημαντικές στο Ηνωμένο Βασίλειο, τις ΗΠΑ, τη Γερμανία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία, και ιδιαίτερα στην Πολωνία – προτείνουν, αφενός, μεγάλη ποικιλία ως προς τις δυνατές θεωρητικές επιλογές και μεθόδους, ενώ, αφετέρου, αναδεικνύουν και προάγουν την αλληλεπίδραση μεταξύ εθνολογίας και γειτονικών επιστημών. Όλες οι χωρικές κοινωνίες υποβάλλονται σε διαδικασίες, και συμπαρασύρονται από την ιστορική δυναμική. Σήμερα, όλα τα χωριά συμμετέχουν, άμεσα ή έμμεσα, στον εκσυγχρονισμό, με κύριους φορείς τα διαχρονικά «παραδοσιακά» πανηγύρια και τις υπαίθριες αγορές. Δεν υπάρχει χωριό, ακόμη και το πιο *αρχαϊκό*, το πιο απομονωμένο και απομακρυσμένο από τα αστικά κέντρα, που να μην συνδέεται με τον σύγχρονο κόσμο, ο οποίος δεν υπήρξε ποτέ παγιωμένος. Η σύγχρονη επιστημολογική κριτική επαναξιολόγηση της μονογραφίας και της μονοτοπικής διάστασης της χωρικότητας (monographie+monosite), δεν μπορεί να παραβλέψει ότι οι κοινοτικές μονογραφίες στις δυτικές αγροτικές

[7] Isac Chiva. « Les monographies de village et le développement », dans *De village en village. Espaces communautaires et développement,* Graduate Institute Publications, Genève, série Les cahiers de l'IUED|21, 1992.

κοινωνίες, με όλα τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματά τους, διήρκεσαν στο χρόνο και αποτελούν σήμερα μεγάλο και ουσιαστικότατο μέρος του ανθρωπολογικού και εθνολογικού βιβλιογραφικού αποθέματος.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η κοινότητα Αγιονορίου

Το σημερινό χωριό βρίσκεται ΝΔ του μεσαιωνικού κάστρου και το 2001 αριθμούσε 308 κατοίκους. Το 1834 είχε 107 οικογένειες και 537 κατοίκους και ήταν το κεφαλοχώρι της περιοχής και η έδρα του δήμου Αγιονορίου. Από το 1837 και μετά, οι κάτοικοι εγκαταλείπουν την κοινότητα και εγκαθίστανται σταδιακά στα πεδινότερα χωριά, κυρίως στο Χιλιομόδι και στο Νεοχώρι (Σολομό).

Το τοπωνύμιο, Αγιονόρι, εμφανίζεται στις πηγές με τους τύπους: Ενόριον, Αγιονόρι, Αγινόρι, Αϊνόρι, και Άγιον Όρος. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Οικονόμου *«η σημερινή ονομασία του τόπου Ενόριον (Ενόριος = αυτός που βρίσκεται μέσα στα όρια, στα σύνορα), απαντά στις πηγές (Βίος του οσίου Νίκωνα του Μετανοείτε) κατά το τελευταίο τέταρτο του 10ου αι. (λίγο μετά το έτος 970). Στον τόπο με την ονομασία Ενόριον δόθηκε κάποια εποχή ο χαρακτηρισμός άγιος, πιθανώς από την ύπαρξη στη θέση θρησκευτικών ιδρυμάτων ή εκκλησιών, με αποτέλεσμα το τοπωνύμιο να γίνει αρχικά περιφραστικό με πρώτο μέρος της περίφρασης το επίθετο άγιος και έπειτα σύνθετο. Έτσι από το σύνθετο Αγιοενόριο και Αγιοενόρι με εξέλιξη του –ιο σε –ι προέρχεται ο σημερινός τύπος Αγιονόρι. Από τον τύπο Αγιονόρι προέρχεται ο τύπος Αγινόρι, απ' όπου ο τύπος Αϊνόρι».*

Η ονομασία του οικισμού, «Άγιον Όρος», που απαντά στο Χρονικό του Μωρέως, υπήρχε ήδη από τα μέσα του 12ου αιώνα. Το 1365, το Αγινόρι αναφέρεται σε έγγραφα εσόδων του δυνάστη της Καστελλανίας Κορίνθου, Νικολάου Acciaiuoli, χωρίς το φρούριο του. Η περιοχή του εντασσόταν τότε στο φρούριο του Αγίου Βασιλείου. Το Κάστρο του Αγιονορίου πρέπει να κτίστηκε μεταξύ των ετών 1377 και 1450 και περιελάμβανε πολλές εκκλησίες, οι οποίες σήμερα είναι μερικώς ή τελείως ερειπωμένες[8].

Στο άρθρο του με τίτλο «Αρχαία και πρωτοβυζαντινή Τενέα» (1997), ο Μιχάλης Κορδώσης γράφει: «*Έτσι, ο οικισμός της Δραγατούρας, πιθανώς με*

---

[8] Τα στοιχεία προέρχονται από το βιβλίο του Κορδώση Σ. Μιχαήλ με τίτλο *Συμβολή στην ιστορία και τοπογραφία της περιοχής Κορίνθου κατά τους Μέσους Χρόνους,* Αθήνα 1981 (Βλ. http://www.520greeks.com/articles/synoptiki-istoria-toy-xorioy-agiono/

το όνομα Ενόριον, που συναντούμε σε μεσαιωνικές πηγές, αναπτυσσόταν σιγά-σιγά και συν τω χρόνω θα μεταβληθεί στο σημαντικό καθαρά μεσαιωνικό οικισμό Άγιον Όρος-Αγιονόρι-Αϊνόρι, μετατοπισμένος ελαφρά, στους κυρίως μεσαιωνικούς χρόνους, προς τις πλαγιές της Νυφίτσας (Φραντζή) και ιδιαίτερα στο μικρό κωνικό βουνό, όπου βρίσκεται σήμερα το χωριό, γύρω από το κάστρο. Έτσι, προφανώς συμπληρώθηκε η άνοδος των κατοίκων της Τενέας ή και άλλων πεδινών οικισμών στο ορεινό και ασφαλέστερο Ενόριον-Αγιονόρι, που θα αποτελέσει κεφαλοχώρι της περιοχής και κατά την τουρκοκρατία. Ύστερα από αιώνες, με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, οι κάτοικοι θα ακολουθήσουν ακριβώς αντίθετη πορεία· από το ορεινό Αγιονόρι θα κατέβουν στο πεδινό Χιλιομόδι, περίπου στη θέση της αρχαίας Τενέας, καθώς και σε άλλους χαμηλούς οικισμούς»[9].

Απογραφές και πληθυσμιακά στοιχεία[10]

Αγιονόρι | Κλεωνών | Agionori: 60 φαμίλιες / 248 κάτοικοι [Grimani 1700]. Agionori [Nani 1703]. Agio Nori [Alberghetti 1704]. Agionori: 110 φαμίλιες [Pouqueville 1827, 182]. Hagionori: 107 φαμίλιες/Γαλλική απογραφή 1830 [Χουλιαράκης Α1, 34]. Αγιονόρι δήμου Αγιονορίου: Έδρα του δήμου. Σ. Λελέκος δήμαρχος, Α. Αθανασάκης εισπράκτορας [Πίνακας 1837, 3]. Αγιονόρι δήμου Κλεωνών: 1 ώρα και 30 λεπτά από το Χιλιομόδι, 124 κάτοικοι [Σταματάκης 1846, 76]. Αγιονόρι δήμου Κλεωνών: Προϊόντα δημητριακοί καρποί. Σπίτια 27, Κάτοικοι 149 [Ραγκαβής 1853 ΙΙ, 380]. Αγιονόριον δήμου Κλεωνών: απογραφή 1879 κάτοικοι 204 [Χουλιαράκης Α2, 59]. Αγιονόρι δήμου Κλεωνών: Κάτοικοι 204 [Μηλιαράκης 1886, 167]. Αγιονόριον δήμου Κλεωνών: απογραφή 1889 κάτοικοι 228 [Χουλιαράκης Α2, 122]. Αγιονόρι δήμου Κλεωνών: απογραφή 1896 κάτοικοι 238 [Χουλιαράκης Α2, 189]. Αγιονόριον δήμου Κλεωνών: 5 ώρ. από

---

[9] Μιχάλης Κορδώσης, 1997. «Αρχαία και πρωτοβυζαντινή Τενέα», στο *Ιδρυματικό Αποθετήριο Ολυμπιάς*, Παν/μιο Ιωαννίνων, Τόμος 26.

Πολλές πληροφορίες για το Αγιονόρι βρίσκονται στους ιστότοπους:

http://afaia-kalokairi.blogspot.gr/2011/11/blog-post_19.html και
http://ecastles.culture.gr/mobilecontent/-/asset_publisher/XHdEYy6aof01/content/agionori-kastro

[10] Από τον ιστότοπο : Δημήτρης Λιθοξόου, *Οικισμοί της Κορινθίας που αρχίζουν από Α-Λ.* Βλ. http://www.lithoksou.net/p/oikismoi-tis-korinthias-poy-arxizoyn-apo-l

Κόρινθο, 238 κάτοικοι, ιστορικό μέρος [Νουχάκης 1901, 486]. Αγιονόρι δήμου Κλεωνών, κάτοικοι 345 [Απογραφή 1907, 385].

Ο πληθυσμός το έτος 1838

Άνδρες: 216. Γυναίκες: 241. Παιδιά μέχρι του 18^{ου} έτους γυναίκες: 10. Νέοι ανύπαντροι μεταξύ 18 και 25 ετών: 8. Ολικός αριθμός οικογενειών: 116. Ολικός αριθμός δημοτών: 834. Γεωργοί 86. Ποιμένες: 24. Τεχνίται: 1 Κτηματίαι μεγάλοι: 60 μικροί 20 στρατιωτικοί: 1 Υπάλληλοι δημοτικοί: 17 Μαθηταί σχολείων: 4 Ιερείς: 2 Άνδρες που ηξεύρουν να γράφουν: 30. Ολικός αριθμός κατοίκων: 834[11].

Ο (τέως) Δήμος Κλεωνών

Από το βιβλίο *Ο τέως δήμος Κλεωνών Κορινθίας* (Ηλίας-Ηλία 2003) παραθέτω και τις παρακάτω πληροφορίες : *« Ο τ. δήμος Κλεωνών (1840 – 1912) συνόρευε με τους τ. δήμους: βόρεια Κορίνθου, δυτικά Νεμέας, ανατολικά Σολυγείας και νότια με το τ. δήμο Προσυμναίων Άργους. Το δήμο αυτόν περικλείουν τα όρη (Απέσας 873μ., διακλαδώσεις Τρητού, πρόβουνος Δαφνιάς 550μ.), ενώ την πεδιάδα των Κλεωνών που κατέρχεται προς Ν. μέχρι τη μονή του Αγίου Δημητρίου Στεφάνι, διασχίζουν χείμαρροι. Γύρω από την πρωτεύουσα του δήμου, το Χιλιομόδι υπάρχει πυκνή φυτεία λόγω των άφθονων υδάτων. Το Χιλιομόδι είναι κωμόπολη σε διαρκή εξέλιξη από το 1837 και μετά, κόμβος συγκοινωνίας προς Κόρινθο – Αθήνα και προς Νεμέα – Δ. Κορινθία και Ν. Πελοπόννησο. Κοντά σ' αυτό βρίσκονται η παλαιά και νέα Μονή Παναγίας της Φανερωμένης.*

«Στο δυτικό μέρος βρίσκεται ο Κοντόσταυλος (Αρχαίες Κλεωνές). Στα νότια όρια του δήμου συναντάμε το Αγιονόρι με το μεσαιωνικό φρούριο, ύψωμα κατάσπαρτο από εκκλησίδια με καταφανή ίχνη ζωηρά ή αμυδρά βυζαντινής προέλευσης. Το χωριό είναι γνωστό, γιατί στη στενή δίοδο, την Κλεισούρα Αγιονορίου, που οδηγεί από την πεδιάδα των Κλεωνών στην του Άργους καταστράφηκε στις 28 Ιουλίου 1822 ο στρατός του Δράμαλη. Αλλά και από το παρακείμενο χωριό Στεφάνι στις δυτικές πλαγιές της Νυφίτσας άλλη ορεινή οδός από τον Άγιο Βασίλειο, που βρίσκεται στο δρόμο Χιλιομοδίου

[11] 2003. Ξενοφών Ηλίας – Ζωή Ηλία, *Ο τέως δήμος Κλεωνών Κορινθίας 19^{ος} – 20^{ός} αιώνας.*

προς Νεμέα, οδηγεί στην πεδιάδα της Αργολίδας. Σε απότομο κωνοειδή πρόβουνο κοντά στο χωριό Άγιος Βασίλειος βρίσκεται το ενετικό φρούριο. Στ' ανατολικά του χωριού κείται το χωριό Κλένια (Επάνω και Κάτω), που σχετίστηκε με της Αρχαίες Κλεωνές, αν και το χωρίζει μεγάλη απόσταση γεωγραφική και αρχαιολογική.

«Στο δήμο αυτό από το 1840 – 1912 ανήκαν τα χωριά: Χιλιομόδιον, Αγιονόριον, Άγιος Βασίλειος, Άγιος Ιωάννης, Αθίκια (Ρυτό), Κλένια, Κοντόσταυλος (Αρχαίες Κλεωνές), Κουταλά, Ομέρ-Τσαούσι (Σπαθοβούνι), Στεφάνι, μοναί Κοιμήσεως της Θεοτόκου Φανερωμένης και Αγίου Δημητρίου Στεφανίου, Μαψός, Κουρτέσα, Μερζάκιον, Μπουζουμπάρδι, Νεοχώριον, Παληαλαμάνου, Πασιά, Σόϊκα και Σκούρογλι.

«Με το Νόμο ΔΝΖ (4057)/14.2.1912 συστάθηκαν οι παρακάτω κοινότητες Αγιονορίου, Αγίου Βασιλείου, Αγίου Ιωάννου, Αθικίων (Αλαμάνο και Μονή Ταξιαρχών), Κλένιας, Κοντοσταύλου (Αρχαίων Κλεωνών), Στεφανίου, Χιλιομοδίου, Σολωμού και Κουταλά (Κουταλά, Μαψός και Σπαθοβούνι)»[12]*.*

Για την Κάτω Κλένια[13]

---

[12] Τ. **Δήμος Κλεωνών κάτοικοι 4.088 (1907)**
Αγιονόρι, κάτοικοι 345
Άγιος Βασίλειος, κάτοικοι 732
Άγιος Ιωάννης, κάτοικοι 339
Αθήκια, κάτοικοι 1.126
Κλένια, κάτοικοι 564
Κοντόσταυλος Αρχαίες Κλεωνές, κάτοικοι 303
Κουταλά, κάτοικοι 108
Μονή Φανερωμένης, άτομα 25
Ομέρ Τσαούσι Σπαθοβούνι, κάτοικοι 56
Στεφάνι, κάτοικοι 447
Χιλιομόδι, κάτοικοι 607
Από τη γενική απογραφή του πληθυσμού που διεξήχθη στις 27 Οκτωβρίου 1907 στους τότε Δήμους της Επαρχίας Κορινθίας.
Βλ. http://korinthiakoi-orizontes.blogspot.com/2011/02/o_16.html

[13] Μιχαήλ Σ. Κορδώσης, «Μεσαιωνική και Νεότερη Κλένα-Κλένια, Ιστορικο-γεωγραφικά μελετήματα», αρ. 5. Πληροφορίες και στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B9%CE%B1_%CE%9A%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%B8%CE%AF%CE%B1%CF%82

«Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους τα πράγματα αλλάζουν. Το 1834 ιδρύονται οι δήμοι και η Κλένια μαζί με τα χωριά Χιλιομόδι, Αγιονόρι και άλλα μικρότερα, υπάγεται στο δήμο Αγιονορίου, με 683 κατοίκους. Δεύτερος δήμος στην περιοχή ήταν εκείνος των Κλεωνών, με έδρα των Άγιο Βασίλειο και περιλάμβανε τα χωρία Στεφάνι, Κοντόσταυλο και Μπουσμπάρδι με 553 κατοίκους. Το 1840 οι δύο δήμοι συγχωνεύθηκαν σε ένα, «Κλεωνών», με έδρα το Χιλιομόδι. Το 1843 ο πληθυσμός της Κλένιας μοιραζόταν σχεδόν ισόποσα στους δύο οικισμούς, η Πάνω Κλένια είχε 123 και η Κάτω Κλένια 130 κατοίκους. Η ύπαρξη των δύο οικισμών επιβάλλει τώρα την χρήση πληθυντικού (Κλένιες), που παραμένει ως και σήμερα μολονότι ο άνω οικισμός έχει ερημωθεί. Οι κάτοικοι της Πάνω Κλένιας αραιώνουν κατά πολύ, κάποιοι παραμένουν πεισματικά για δεκαετίες στον τόπο τους. Οι τελευταίοι ελάχιστοι εναπομείναντες θα την εγκαταλείψουν για τον χαμηλότερο οικισμό μετά τα μέσα του 20ου αιώνα, ο οποίος στο εξής θα ονομάζεται απλώς Κλένια».

Φωτογραφία δική μου, Φεβρουάριος 2019. Άποψη του κάστρου μέσα από το χωριό.

Φωτογραφία δική μου, Φεβρουάριος 2019. Ο δρόμος προς Χιλιομόδι.

Φωτογραφία δική μου, Φεβρουάριος 2019. Η πλατεία και στο βάθος διακρίνεται το κάστρο.

[14]

[14] Οι ς φωτογραφίες χωρίς λεζάντα προέρχονται από το διαδίκτυο: https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=agionori

Την εθνολογική μελέτη του Αγιονορίου πραγματοποίησα ως ερευνήτρια του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος (ΠΛΙ) που χρηματοδότησε και την διεξαγωγή της έρευνας.

Η επιτόπια έρευνα στο Αγιονόρι ξεκίνησε τον Ιανουάριο 1983 και διήρκεσε 4 περίπου μήνες.

Σκοπός της έρευνας ήταν η μελέτη της συγγενειακής δομής και κοινωνικής οργάνωσης της κοινότητας τον 19ο και 20ο αιώνα. Περιελάμβανε προφορικές συνεντεύξεις με τους κατοίκους του χωριού, καθώς και την ανασύσταση των γενεαλογιών της οικογένειας του Αντώνη Παπαχρήστου και της οικογένειας του Παναγιώτη Σκούρτη.

Παράλληλα με την προφορική, πραγματοποίησα και αρχειακή έρευνα στο υποθηκοφυλάκειο Κορίνθου με σκοπό τη συγκέντρωση προικοδοτηρίων εγγράφων και διαθηκών για την μελέτη των εθιμικών πρακτικών μεταβίβασης της περιουσίας από τη μια γενιά στην άλλη. Επίσης, προικοδοτήρια έγγραφα μου παραχώρησαν για να τα καταγράψω και κάτοικοι του Αγιονορίου.

Παραθέτω στη συνέχεια την αρχική ερευνητική πρόταση που είχα υποβάλει στο ΠΛΙ το 1982. Συμπεριλαμβάνονται σε αυτήν και στοιχεία από το υλικό που συγκέντρωσα κατά την διάρκεια της έρευνας στα αρχεία.

Εθνολογική και εθνογραφική έρευνα στο Αγιονόρι Κορινθίας

1. Σκοπός της έρευνας

Διαχρονική μελέτη της κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης της κοινότητας Αγιονορίου. Η κοινωνική και πολιτισμική εξέλιξη του πληθυσμού από τα μέσα του 19ου αιώνα ως σήμερα (1982). Ως χρονικό όριο έναρξης της έρευνας ορίστηκε το έτος 1856, στο οποίο ανάγονται τα πρώτα αρχειακά έγγραφα που εντόπισα.

2. Οργάνωση της έρευνας

Α’ Φάση: Επιτόπια έρευνα από 24/11 – 17/12/1982

I. Ημικατευθυνόμενες προφορικές συνεντεύξεις με κατοίκους της κοινότητας. Γενικές πληροφορίες για την κοινότητα και την ιστορία της περιοχής.

- Συγκέντρωση πηροφοριών σχετικά με την οικονομική δραστηριότητα, τις γεωργικές καλλιέργειες, την κτηνοτροφία, κ.ά.
- Δομή και οργάνωση της συγγένειας
- Έγγεια ιδιοκτησία – οργάνωση οικιακής μονάδας και μεταβίβαση αγαθών.
- Ανασύσταση της γενεαλογίας της οικογένειας Σκούρτη.
- Οικοσκευή (πενθήμερη συμμετοχή της ερευνήτριας του ΠΛΙ, κ. Μαρίας Κώτσου)

II. Αρχειακή έρευνα

- Κοινότητα – καταγραφή των οικογενειακών ονομάτων από το Μητρώο Αρρένων
- Συμβολαιογραφείο Χιλιομοδίου
- Υποθηκοφυλάκειο Κορίνθου
  Συγκεντρώθηκαν:
    - 105 προικοσύμφωνα από την ευρύτερη περιφέρεια του τ. Δήμου Κλεωνών (14 από το Αγιονόρι)
    - 94 πωλητήρια (69 από Αγιονόρι)
    - 40 δωρητήρια (2 από Αγιονόρι)
    - 15 αντικαταστατικά
    - 19 παραχωρητήρια
    - 13 διαθήκες (5 Αγιονορίου)
    - 4 συμβιβαστικά
    - 3 συμφωνητικά
    - Δείγματα από διάφορα έγγραφα, όπως : προγαμιαίες δωρεές, διανεμητήρια, ανάκληση εντολής, ανταλλακτήρια, εκποιήσεις

Β' Φάση: Επεξεργασία του υλικού (αρχές Ιανουαρίου έως τέλη Φεβρουαρίου)

I. Απομαγνητοφώνιση των κασετών και μελέτη του προφορικού υλικού από τις συνεντεύξεις σχετικά με την κοινωνική και οικονομική οργάνωση της κοινότητας.

II. Επεξεργασία και μελέτη του αρχειακού υλικού

- Μελέτη πωλητηρίων, συμβιβαστικών, συμφωνητικών, ανταλλακτηρίων εγγράφων και πλειστηριασμών με στόχο των καθορισμό των προτιμητικών τάσεων στις αγοραπωλησίες γης – τάση συγκέντρωσης ή αποκέντρωσης.

Βοηθητικά, συγκροτήθηκε σώμα με τα περιεχόμενα των εγγράφων και συντάχθηκαν πίνακες:

- Συγκεντρωτικός πίνακας αγωρών και πωλήσεων, όπου αναφέρονται τα : ονοματεπώνυμο, επάγγελμα και τόπος κατοικίας των συμβαλλομένων και το αντικείμενο της συναλλαγής (κτηματική περιφέρεια και αντίτιμο).
- Πίνακας που περιλαμβάνει τη γεωγραφική κατεύθυνση μεταβίβασης της έγγειας ιδιοκτησίας.

• Ανασύσταση της γενεαλογίας της οικογένειας Σκούρτη (5 γενιές) και μελέτη των γαμήλιων στρατηγικών: προτιμητικές επιγαμίες μεταξύ οικογενειών της κοινότητας, ενδογαμικές τάσεις/γάμοι μέσα στο συγγένειο, γαμήλια μετακίνηση (χωρική εξωγαμία), μεταγαμήλια εγκατάσταση (ανδροτοπία ή γυναικοτοπία), καθορισμός της γαμήλιας περιφέρειας.

  Πίνακες I, II, III όπου σημειώνονται αναλυτικά τα ονοματεπώνυμα και ο τόπος καταγωγής των συζύγων.

  Πίνακες IV, I όπου σημειώνονται οι γάμοι μέσα στην αμφίπλευρη συγγένεια.

  Πίνακες V, VI, VII που αφορούν σε δείγματα επιγαμιών με την οικογένεια Μπίτζιου.

  Πίνακες VI, VII σημειώνονται και τα παραδείγματα αναδίπλωσης γαμηλιακής συγγένειας ανάμεσα σε δεύτερα, τρίτα και δευτερότριτα ξαδέλφια, σταυρωτά και σπανιότερα παράλληλα (κατάδειξη προτύπων εθιμικής γαμήλιας συμπεριφοράς).

• Καταγραφή του εθιμικού δικαίου όσον αφορά στην προικοδοσία, στην κληρονομιά και τις μεταβιβάσεις, και στην μεταγαμήλια εγκατάσταση.

• Αντιπαραβολή αρχειακών πηγών και προφορικών δεδομένων.

  Πρώτα συμπεράσματα για τα στάδια συγκέντρωσης και αποκέντρωσης/ διάχυσης του πληθυσμού της κοινότητας μέσα στα όρια του τ. Δήμου Κλεωνών.

• Συγκέντρωση συμπληρωματικού υλικού από δημόσιες υπηρεσίες, όπως Στατιστική Υπηρεσία και ΓΕΣ. Συγκεντρώθηκαν:

  - Πίνακας πληθυσμού 1848-1971 τ. Δήμου Κλεωνών και Αγιονορίου
  - Πυραμίδα ηλικιών, 1879
  - Πίνακας με πληθυσμό κατά εκπαίδευση, 1879/1961
  - Πίνακας πληθυσμού κατά επιτηδεύματα, 1879/1961
  - Κατάσταση νοικοκυριών 1961 και 1879 (αριθμός νοικοκυριών στον τ. Δήμο Κλεωνών)

- Απογραφή γεωργικής και κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης 1961-1971, 1978-1981 στο Αγιονόρι.

- Βιβλιογραφική έρευνα
- Αποτύπωση της αγιονορίτικης κατοικίας και έκθεση σχετικά με τον τρόπο κατασκευής και τα υλικά, καθώς και τη λειτουργικότητα της διαρρύθμισης του χώρου.
- Συγκέντρωση πληροφοριών από την αρχαιολογική υπηρεσία Πατρών για το Κάστρο και χάρτες της περιοχής 1:50.000 από το ΓΕΣ.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ Γ' και Δ' ΦΑΣΗ: Ένταξη του Αγιονορίου στην ευρύτερη γεωγραφική και διοικητική περιοχή.

Γ' Φάση

- Επιτόπια έρευνα διάρκειας 20-30 μέρες, Οκτώβριος 1983, για συμπλήρωση του αρχειακού υλικού, ανασύσταση και άλλων γενεαλογιών και μελέτη της οικονομικής δραστηριότητας in situ.
- Επέκταση της μελέτης:
    - Συλλογή στοιχείων για τη σύγχρονη κατάσταση, όπως εξυπηρετήσεις, οικοδομική δραστηριότητα και μετανάστευση
    - Σχεδιασμός χαρτών όπου να σημειώνονται : οι επιγαμίες, αγοροπωλησίες γης, οι μετακινήσεις πληθυσμού (εσωτερική μετανάστευση), και το παλαιότερο και νέο οδικό δίκτυο της περιοχής (σύνολο 4 χάρτες).

Δ' Φάση

- Επεξεργασία των νέων δεδομένων μέχρι τέλη Δεκεμβρίου 1983.
- Ενδεχόμενη συμπληρωματική επιτόπια έρευνα
- Ανάλυση και σύνθεση του συνολικού υλικού, τελικά συμπεράσματα και σύνταξη της τελικής έκθεσης (τέλη Φεβρουαρίου 1984).

Σοφία Δασκαλοπούλου

Ναύπλιο, Ιούνιος 1983

Παρατηρήσεις, Σεπτέμβριος 2018

Από την *Ανασύσταση της γενεαλογίας της οικογένειας Σκούρτη (5 γενιές)* δεν έχω σήμερα ούτε το γενεαλογικό σχεδιάγραμμα, ούτε τους Πίνακες που αναφέρω στην Πρόταση έρευνας. Τα στοιχεία αυτά τα είχα καταθέσει το 1983 στην βιβλιοθήκη του ΠΛΙ, αλλά δεν μπόρεσα να τα ξαναβρώ. Στην παρούσα

δημοσίευση περιλαμβάνονται μόνον όσα αναφέρονται στην ενότητα *Εθιμικές Πρακτικές*.

Επίσης, δεν έχω πλέον πρόσβαση στα στοιχεία των ενοτήτων:

- Συγκέντρωση συμπληρωματικού υλικού από δημόσιες υπηρεσίες, όπως Στατιστική Υπηρεσία και ΓΕΣ, Βιβλιογραφική έρευνα
- Αποτύπωση της αγιονορίτικης κατοικίας και έκθεση σχετικά με τον τρόπο κατασκευής και τα υλικά, καθώς και τη λειτουργικότητα της διαρρύθμισης του χώρου.
- Συγκέντρωση πληροφοριών από την αρχαιολογική υπηρεσία Πατρών για το Κάστρο και χάρτες της περιοχής 1:50.000 από το ΓΕΣ.

Όλο το παραπάνω υλικό αποτελεί μέρος της έρευνας που στο σύνολό της κατατέθηκε στο ΠΛΙ.

Σην εθνολογική έρευνα στο Αγιονόρι Κορινθίας βασίστηκε το άρθρο μου με τίτλο “Pratiques dotales et successorales en Corinthie dans la seconde moitié du XIX siècle”, που δημοσιεύτηκε το 1990 στο επιστημονικό περιοδικό *Droit et Cultures*, no 20.

Βρίσκεται και στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
https://www.academia.edu/37744636/Pratiques_dotales_et_successorales_en_Corinthie_dans_la_seconde_moiti%C3%A9_du_XIX_si%C3%A8cle

Τι περιλαμβάνει η παρούσα δημοσίευση

Α. Αρχειακό υλικό – Νοταριακά έγγραφα που αναφέρονται σε οικογένειες που κατοικούν ή προέρχονται από το Αγιονόρι.

Περιλαμβάνονται τα νοταριακά έγγραφα που εντόπισα και συνέλεξα στο Υποθηκοφυλάκειο Κορίνθου, αλλά και διάφορες νοταριακές πράξεις που είχαν στην κατοχή τους και μού έδειξαν κάτοικοι του Αγιονορίου, επιτρέποντάς μου να τις φωτοτυπίσω και δημοσιεύσω.

Καταγράφονται συνοπτικά 12 προικοσύμφωνα, 1 δωρητήριο και 8 διαθήκες.

Β. Τα βιογραφικά στοιχεία που προέκυψαν από την γενεαλογική ανασύσταση μέρους της πατρικής πλευράς του Α.Π.

Γ. Ανάλυση, μελέτη και σύνθεση των δεδομένων που προκύπτουν από το καταγραφέν γενεαλογικό υλικό για την ενότητα *Εθιμικές πρακτικές*.

ΝΟΤΑΡΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Α. Προικοσύμφωνα

Προικοσύμφωνο 1

1871 (8 Απριλίου)

Αθανασιάδης, συμβολαιογράφος Κορίνθου, Ν. Κόρινθος (τόπος σύνταξης του προικοσυμφώνου)

Μάρτυρες 2

Συμβαλλόμενοι:

- Γεώργιος Κορδώσης, γεωργοκτηματίας, κάτοικος Κάτω Κλένιας
- Δημήτριος Μ. Σκούρτης, γεωργοκτηματίας, κάτοικος Κάτω Κλένιας

Προικοδότης: Γεώργιος Κορδώσης παραχωρεί εις τον γαμβρό του Δημήτριο Σκούρτη, ως προίκα της θυγατέρας του Μαρίας. Ο γάμος της θυγατέρας του με τον Δημήτριο έγινε 15 χρόνια πριν τη σύνταξη του προικοσυμφώνου. Κατά τον γάμον είχε υποσχεθεί εις τον γαμβρόν του να του παραχωρήσει μέρος της περιουσίας του ως προίκα της Μαρίας. Επεφυλάχθη όμως στην παραχώρηση, για να δει κατά πόσον οι σύζυγοι θα τον ευχαριστούσαν. Τώρα, όμως, μετά την παρέλευση τόσου χρόνου, και επειδή εξέλειψαν οι λόγοι που τον εμπόδιζαν να πραγματοποιήσει την παραχώρηση, και οι σύζυγοι τού έδειξαν σέβας και υποταγήν, προχωρεί εις την σύνταξην του προικοσυμφώνου συμβολαίου.

Προίκα:

1. Κτήματα κείμενα στο χωρίο Αλαμάνου της Κάτω Κλένιας, ήτοι:
   - 30 ελαιόδενδρα με τη γη τους εις θέσιν Γιακούλη
   - 40 ελαιόδενδρα με τη γη τους εις θέσιν Άγιος Κωνσταντίνος
   - 1 αγρός και 5 ρίζες ελαιόδενδρα εις θέσιν Πηγάδι
   - 1 αγρός τριών στρεμμάτων, με 10 ήμερα και άγρια ελαιόδενδρα εις θέσιν Ελαιοτριβή
   - 1 αγρός ενός στρέμματος με 6 ρίζες ελαιόδενδρα εις θέσιν Ασπρο...

Σχόλιο

Ως εσώγαμβρος, ο Δημήτριος Σκούρτης εγκαταστάθηκε μετά το γάμο του στην οικία του πεθερού του.

Προικοσύμφωνο 2

1875

Μιχάλης Κανέλλος, συμβολαιογράφος Χιλιομοδίου

Μάρτυρες

Συμβαλλόμενοι:

- Γεώργιος Μ. Σκούπας και Ειρήνη Μ. Σκούπα, κάτοικοι Αγιονορίου
- Χρήστος Ιωαν. Σιαπηκαράς, κάτοικος Κάτω Κλένιας

Προικοδότης: Γεώργιος Σκούπας
Προίκα: το αναλογούν εις την Ειρήνη μέρος της πατρικής και μητρικής κληρονομιάς που ανέρχεται σε 2.000 δρχ.

Α. Μετρητά: 1500 δρχ.
+500 δρχ. σε 3 μήνες μετά το γάμο με τόκο

Β. Ενδύματα:

- 20 υποκάμισα γυναικεία
- 7 ράσες
- 12 σωκαρδάκια
- 4 ζουνάρια
- 4 ….
- 20 ποδιές
- 2 ταγάρια
- 3 λιοπάνες
- 1 στρώμα
- 1 κορσέλα

Το σύνολο αξίας 500 δρχ.

Οικογένεια Μιχαήλ Σκούπα

Μιχαήλ είναι ο πατέρας και οι : Γεώργιος, Κωνσταντίνος, Θεοφάνης, Ειρήνη και Μαρίνα, είναι τα 5 παιδιά του.
Ο Γεώργιος είναι ο μεγαλύτερος από τους αυτάδελφους. Είναι όλοι κάτοικοι Αγιονορίου.

Ο γαμβρός Σιαπηκαράς είναι κάτοικος Κάτω Κλένιας.

Ακολουθεί παραίτηση του γαμβρού και της νύφης από κάθε αξίωση και απαίτηση στην πατρομητρική κινητή και ακίνητη περιουσία έναντι του προικοδότου και των λοιπών αδελφών της νύφης.

Προικοσύμφωνο 3

1878

Μιχάλης Κανέλλος, συμβολαιογράφος Χιλιομοδίου
Μάρτυρες
Συμβαλλόμενοι:

- Μιχαήλ Σκούρτης, κτηματίας, κάτοικος Αγιονορίου
- Κων/νος Μιχαήλ Σκούπας, κτηματίας, κάτοικος Αγιονορίου

Η νύφη: Γεωργίτσα, θυγάτηρ του ποτέ Χρήστου Μιχαήλ Σκούρτη
Προικοδότης: Μιχαήλ Σκούρτης, πάππος της Γεωργίτσας
Υπόσχεται να παραδώσει στον μέλλοντα γαμβρό λόγω γάμου
Προίκα:

Α. Μετρητά: 400 δρχ.
Β. Ενδύματα:

- 8 ράσες
- 1 στρώμα
- 4 λιοπάνες
- 5 προσκέφαλα
- 3 ταγάρια
- 20 υποκάμισα
- 20 ποδιές
- 4 ζωνάρια
- 13 σωκαρδάκια[15]
- 10 μαντήλια
- 5 βαγιούλια[16]
- 2 ζώστρες
- 1 κασκαρσέλα

[15] **Σωκάρδι** είναι είδος γιλέκου.
[16] **Βαγιούλι** είναι η υφαντή πετσέτα που χρησιμοποιείται στην κουζίνα για καθάρισμα ή για το τύλιγμα του ψωμιού ή του φαγητού που έπαιρναν οι αγρότες μαζί τους για την δουλειά στα κτήματα.

Το σύνολο αξίας 685 δρχ.

Γ. Αγρόν, 1 στρέμματος, αξίας 40 δρχ.

Δ. Αγρόν, 4 στρεμμάτων, αξίας 150 δρχ.

Ε. Αγρόν, 1 στρέμματος, αξίας 40 δρχ.

Σύνολο προικός 1315 δρχ.

Ακολουθεί παραίτηση των μελλονύμφων από κάθε απαίτηση έναντι του προικοδότη Μιχαήλ Σκούρτη και των κληρονόμων του ποτέ Χρήστου Μιχαήλ Σκούρτη, πάνω στην κινητή και ακίνητη περιουσία.

Προικοσύμφωνο 4

1881

Μιχάλης Κανέλλος, συμβολαιογράφος Χιλιομοδίου
Μάρτυρες
Συμβαλλόμενοι:

- Δημήτριος Σκούπας, κτηματίας και η σύζυγος του Αγγέλω Δημ. Σκούρτη, κάτοικοι Αγιονορίου
- Δημήτριος Γ. Πίτσκουβας, κτηματίας, κάτοικος Χιλιομοδίου

Προικοδότες: οι σύζυγοι Δημήτριος Σκούπας και Αγγέλω Σκούρτη.
Υπόσχονται να παραδώσουν λόγω προικός της κόρης των Χρυσούλας (20 ετών) στον μέλλοντα γαμβρόν κατά την ημέρα του γάμου

Προίκα:

Α. Ιδιόκτητα κτήματα της μητέρας, Αγγέλως Δ. Σκούρτη, κείμενα στην περιφέρεια Χιλιομοδίου:

1. Αγρός 2 στρεμμάτων
2. Αγρός 2 στρεμμάτων, ολόκληρος με όλα τα δένδρα του
3. Αγρός 1 στρέμματος, ολόκληρος με όλα τα δένδρα του
4. Αγρός 2 στρεμμάτων, ολόκληρος με όλα τα δένδρα του
5. Αγρός 1 στρέμματος, ολόκληρος με όλα τα δένδρα του
6. Αγρός 1 στρέμματος, ολόκληρος με όλα τα δένδρα του
7. Αγρός 1 στρέμματος, ολόκληρος με όλα τα δένδρα του
8. Αγρός 1 στρέμματος, ολόκληρος με όλα τα δένδρα του

9. Αγρός 1 στρέμματος, ολόκληρος με όλα τα δένδρα του
10. Εν γένει όλα τα κτήματά της στην περιφέρεια Χιλιομοδίου, αγρούς, ρουμάνια, ελαιόδενδρα, πευκόδενδρα

Αξία συνόλου 320 δρχ.

Γεροντομοίρι: Αγρός ιδιόκτητος, στη θέση Αγία Παρασκευή Χιλιομοδίου

Β. Ο Δημήτριος Σκούπας δίνει:

1. Μετρητά 1000 δρχ. προπληρωτέα την ημέρα του γάμου και εν υπερημερία με τόκο 20% μέχρι εξοφλήσεως
2. 15 πρόβατα ως εξής:
    - 5 δευτερόγγεννα
    - 5 τριτόγεννα
    - 5 τεσσαρόγεννα

    Αξίας 150 δρχ.

3. Αγελάδα 1, ονόματι Μαυρομάτα, αξίας 130 δρχ.
4. Ενδύματα:
    - 8 ράσες μάλλινες
    - 3 ράσες σαγιακένιες[17]
    - 1 ράσο μάλλινο
    - 21 σωκαρδάκια πάνινα
    - 28 υποκάμισα γυναικεία χονδρά
    - 12 υποκάμισα γυναικεία ψιλά
    - 5 μπόλιες[18]
    - 15 βαγιούλια φλοκωτά
    - 7 φουστάνια
    - 4 ζωνάρια ράσινα (μάλλινα)
    - 13 φανέλες
    - 4 ταγάρια ράσινα (μάλλινα)
    - 20 μαντήλια του χαρτιού
    - 3 καλαμάτες μεταξωτές
    - 3 ζώστρες
    - 10 καλαμάτες του λαδιού
    - 60 ποδιές
    - 2 προσκέφαλα δαμασκηνά[19]

---

[17] Επενδύτες από χοντρό μάλλινο ύφασμα του αργαλειού, δίμιτο.

[18] Κεφαλομάντηλα

[19] Το **δαμασκηνό** είναι ένα ύφασμα του οποίου τα σχέδια είναι υφαντά και όχι κεντημένα. Τα σχέδια του υφάσματος διαμορφώνονται από τη χρήση νήματος δύο διαφορετικά χρώματα, ή από μια διαφορά στη φωτεινότητα μεταξύ των νημάτων:

- 5 προσκέφαλα ράσινα[20]
- 7 προσκέφαλα αδίμιτα
- 5 ράσα διάνας
- 4 λιοπάνες
- 1 στρώμα
- 1 ματαράτσι[21]
- 1 κιλίμι
- 1 πάπλωμα
- 10 γυναικεία βρακιά
- 3 χράμια

Αξία ενδυμάτων 1.700 δρχ.

Αξία του συνόλου της προικός 3.300 δρχ.

Την ημερομηνία του γάμου ορίζει ο μελλόγαμβρος μέσα στο δίμηνο από 5 Οκτωβρίου ως 30 Νοεμβρίου τρέχοντος έτους.

Ποινική ρήτρα 1.000 δρχ και για τα δυο μέρη.

Η Αγγέλω Σκούρτη δεν υπογράφει διότι δεν γνωρίζει γραφή.

Προικοσύμφωνο 5

1881

Μιχάλης Κανέλλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες
Συμβαλλόμενοι:

- Γεώργιος, Χρ. Σκούρτης, κτηματίας, κάτοικος Αγιονορίου, εξάδελφος Δημητρίου Μιχ. Σκούρτη

ένα ματ νήμα και ένα γυαλιστερό νήμα. Το γυαλιστερό νήμα είναι συχνά μετάξι. Το λινάρι χρησιμοποιείται επίσης συχνά για τα δαμασκηνά υφάσματα, γιατί όντας ανθεκτικότερο από το βαμβάκι προσδίδει στα υφάσματα μακροζωία και συμβάλλει στην ανάδειξη των έργων του σχεδιαστή.

[20] Τα υφαντά ήταν δύο κατηγοριών: **τα ράσινα**, που ήταν χοντρά και γίνονταν με μαλλί (τρίχωμα των προβάτων), κοζιά (τρίχωμα των γιδιών) ή σπάρτο (φυτικές ίνες που τις έβγαζαν από τα κλωνιά του σπάρτου με ειδική επεξεργασία) και τα **πάνινα** που γίνονταν με βαμβακερό νήμα (το **νέμα**).
Βλ. https://www.servou.gr/paradosi/60-texni/98-yfantiki

[21] Το **ματαράτσι** το ύφαιναν με σπάρτο και το χρησιμοποιούσαν ως στρώμα ή και ως μεγάλο σακί. Op.cit.

- Αθανάσιος Ιωάννου Ρεκλείτης, κτηματίας, κάτοικος Κάτω Κλένιας

Προικοδότης: ο Γεώργιος Χρ. Σκούρτης, παραδίδει εις τον μελλόγαμβρόν του λόγω προικός της θυγατέρας του Μαρίας (22 ετών)

Προίκα:

Θα παραχωρηθούν κατά τη μέρα της τέλεσης του γάμου τα ακόλουθα:

Α. Ενδύματα:

- 15 υποκάμισα χονδρά
- 6 υποκάμισα ψιλά
- 4 φουστάνια
- 2 ράσες σαγιακένιες
- 7 ράσες μάλλινες
- 10 σοκαρδάκια
- 1 μπόλια
- 5 ποδιές μάλλινες
- 12 ποδιές πάνινες
- 4 φανέλλες
- 3 ζωνάρια
- 2 ταγάρια
- 5 μαντήλια
- 7 προσκέφαλα πάνινα
- 3 προσκέφαλα μάλλινα
- 5 λιοπάνες
- 1 ματαράτσι
- 1 κιλίμι
- 2 βρακιά
- 4 ζόστρες

Β. 8 πρόβατα:

- 4 δευτερόγεννα με τα αρνιά τους
- 4 τριτόγεννα

Άλλα 5 πρόβατα:

- 2 δευτερόγεννα
- 3 πρωτόγεννα

Γ. 5 αίγας με τα κατσίκια τους:

- 2 πρωτόγεννες
- 3 τριτόγεννες

Άλλες 7 αίγας:

- 5 τριτόγεννες
- 2 πρωτόγεννες

Δ. 700 δραχμές σε μετρητά, που θα πληρωθούν την 1η Αυγούστου 1882 (ο γάμος θα πραγματοποιηθεί τον Ιανουάριο 1882). Άτοκα και σε περίπτωση υπερημερίας με τόκο 16% ανά έτος μέχρι εξοφλήσεώς τους.

Το σύνολο της αξίας της προίκας ανέρχεται σε 1.868 δραχμές.

Ποινική ρήτρα: 800 δραχμές.

Προικοσύμφωνο 6

1883

Μιχάλης Κανέλλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες
Συμβαλλόμενοι:

- Αθανάσιος Ν. Ρεκλείτης, κτηματίας, κάτοικος Κάτω Κλένιας
- Χρήστος Δ. Σκούπας (ή Ζήτουλας), κάτοικος Αγιονορίου

Προικοδότης: Αθανάσιος Ρεκλείτης υπόσχεται να παραχωρήσει, να πληρώσει και να παραδώσει στον μελλόγαμβρό του Χρήστο Σκούπα, λόγω προικός της θυγατέρας του Αφροδίτης.

Προίκα:

Α. Μετρητά:

- 700 δρχ πληρωτέες σε δυο δόσεις, ήτοι 300 δρχ κατά την ημέρα του γάμου και 400 δρχ σε ένα χρόνο από την τέλεση του γάμου. Σε περίπτωση υπερημερίας, ο τόκος θα είναι 12%.

Β. Ενδύματα:

- 1 στρώμα
- 5 λιοπάνες
- 3 ζωνάρια
- 6 προσκέφαλα μάλλινα
- 3 προσκέφαλα πάνινα
- 5 ράσες μάλλινες
- 3 ράσες σαγιακένιες
- 13 υποκάμισα γυναικεία χονδρά
- 10 υποκάμισα γυναικεία ψιλά
- 6 φανέλλες
- 25 ποδιές
- 12 σοκαρδάκια
- 3 ζόστρες
- 12 μαντίλια
- 1 χωμάνδηλο
- 2 μπόλιες
- 5 βαγιούλια
- 3 φουστάνια
- 3 καλαμάτες
- 2 ζωνάρια μάλλινα
- 1 καρσέλα (κασέλα)

Αξία ενδυμάτων: 726 δρχ παραδοτέα κατά την ημέρα τελέσεως του γάμου.

Γ. Αμπελώνας εθνικοϊδιόκτητος[22], με όλα τα δένδρα στη θέση Χούνου της περιφερείας του χωρίου Κάτω Κλένιας, αξίας 200 δρχ παραδοτέος την ημέρα τελέσεως του γάμου.

---

[22] «Εθνικές γαίες» ή «εθνικά κτήματα» ήταν οι έγγειες ιδιοκτησίες των Οθωμανών στις περιοχές που περιήλθαν μετά την επανάσταση του 1821 στον έλεγχο του ελληνικού κράτους. Κατά το προηγούμενο καθεστώς η γη αυτή ανήκε είτε στο οθωμανικό δημόσιο είτε σε μουσουλμανικά ιδρύματα είτε σε ιδιώτες, ως ιδιοκτησία ή ως δικαίωμα νομής (εκμετάλλευσης). Τα κτήματα αυτά βρίσκονταν κυρίως στην Πελοπόννησο και σε μικρότερο βαθμό στην Στερεά Ελλάδα, στην Εύβοια και τα νησιά. Οι γαίες αυτές, που περιήλθαν στην κυριότητα του ελληνικού κράτους «επαναστατικώ δικαίω», χρησιμοποιήθηκαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις ως υποθήκη για τη σύναψη δανείων ή για την εξασφάλιση εσόδων, μέσω της εκποίησής τους. Το 1871 έγινε για πρώτη φορά η διανομή μέρους των εθνικών γαιών στους

Αξία συνόλου προικός: 1626 δρχ.

Ο γάμος ορίστηκε για τις 13 Νοεμβρίου, ενώ η σύνταξη του προικοσυμφώνου έγινε στο διάστημα 6 ως 11 Νοεμβρίου.

Η προίκα είναι στην κατοχή του γαμβρού και στην κυριότητα της μελλονύμφου.

1889:

Στο ίδιο έγγραφο καταγράφηκε και η πράξη εξόφλησης της προικός.

Η σύνταξη της πράξης έγινε πάλι ημέρα Κυριακή, 13 Αυγούστου 1889. Από τον συμβολαιογράφο Ιωάννη Δανόπουλο.

Συμβαλλόμενοι:

- Χρήστος Δημ. Σκούπας, κατοικοκτηματίας Αγιονορίου
- Αθανάσιος Ν. Ρεκλείτης, κατοικοκτηματίας Κάτω Κλένιας, ως οφειλέτης πενθερός

Ο χρήστος Σκούπας κυρήττει εντελώς εξοφλημένο το προικοσύμφωνο συμβόλαιο.

ακτήμονες στο πλαίσιο της πρώτης αγροτικής μεταρρύθμισης από την κυβέρνηση Κουμουνδούρου επί βασιλείας Γεωργίου Α'. Πάντως, πολλοί από τους καλλιεργητές των κτημάτων αυτών είχαν ήδη δικαιώματα εκμετάλλευσης της γης από τα προεπαναστατικά χρόνια. Καλλιεργούσαν δηλαδή για πολλές γενιές τα χωράφια, αποδίδοντας ένα ποσοστό, περίπου 15%, στον κατ' όνομα ιδιοκτήτη, καθώς και το φόρο επί της παραγωγής, δηλαδή τη δεκάτη. Έτσι, κατείχαν ισχυρά δικαιώματα ιδιοκτησίας πάνω στη γη και ήταν δύσκολο για το κράτος να τους ζητήσει να την εξαγοράσουν καταβάλλοντας υψηλό τίμημα. Κατά την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα, εκδόθηκαν πολλοί νόμοι και Β.Δ. που επέτρεψαν την παραχώρηση εθνικής γης για προικοδότηση : εγγάμων αξιωματικών και στρατιωτών της Χωροφυλακής, ελληνικών οικογενειών, φαλαγγιτών, πυρπολητών, ναυτών και ναυκλήρων, χήρων θυγατέρων, και αποίκων Κρητών (ΦΕΚ. Παράρτημα 21/17.6.1870). Ειδικότερα για τον τ. Δήμο Κλεωνών, οι συγγραφείς Ξενοφών Χρ. Ηλίας και Ζωή Ξεν. Ηλία στο βιβλίο τους *Ο τ. δήμος Κλεωνών Κορινθίας 19^{ος}-20^{ος} αι.*, αναφέρουν αναλυτικά τις κατηγορίες παραχωρητηρίων που αφορούν στην περιοχή (Ξ.Ηλίας - Ζ.Ηλία, 2010 :45-92). Για το ζήτημα των εθνικών γαιών και της διανομής τους υπάρχει άφθονη βιβλιογραφία και πολλές ιστοσελίδες στο διαδίκτυο.

Ακολουθούν οι υπογραφές του Σκούπα, του συμβολαιογράφου και δυο μαρτύρων.

Προικοσύμφωνο 7

1884 (6 Φεβρουαρίου)

Μιχάλης Κανέλλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 2
Συμβαλλόμενοι:

- Δημήτριος Μιχαήλ Σκούρτης, κτηματίας, κάτοικος Κάτω Κλένιας
- Γεώργιος Σ. Καλαράς, κτηματίας, κάτοικος Κάτω Κλένιας

Προικοδότης: Δημήτριος Μιχαήλ Σκούρτης υπόσχεται και υποχρεούται να παραχωρήσει, παραδώσει και πληρώσει εις τον μελλόγαμβρό του Γεώργιο Καλαρά, λόγω προικός της θυγατέρας του Γεωργίτσας.

Προίκα:

Α. Μετρητά: 1800 δρχ, σε δυο δόσεις

- 1000 δρχ την ημέρα του γάμου άτοκα
- 800 δρχ σε έξι μήνες άτοκα και σε περίπτωση υπερημερίας με τόκο 12%

Β. Διάφορα κινητά ενδύματα:

- 16 υποκάμισα γυναικεία χονδρά
- 11 υποκάμισα γυναικεία ψιλά
- 7 ράσες
- 3 ράσες σαγιακένιες
- 4 ποδιές ράσινες
- 4 ταγάρια
- 5 προσκέφαλα πάνινα
- 6 προσκέφαλα μάλλινα
- 15 σοκαρδάκια
- 15 φανέλλες
- 19 μανδήλια
- 27 ποδιές μάλλινες, πάνινες

- 4 ζώστρες
- 1 στρώμα
- 1 καρσέλα
- 6 λιοπάνες
- 3 χειράμια
- 1 κελήμη

Το όλον αξίας 1200 δρχ.
Σύνολον της προίκας 3000 δρχ.

Ο μελλόνυμφος θα έχει την κατοχή της προίκας και η μελλόνυμφος την κυριότητά της.

Ορίζεται να γίνει ο γάμος στο διάστημα από 5-22 Απριλίου του ιδίου χρόνου.

Ορίζεται ποινική ρήτρα 2000 δρχ.

Προικοσύμφωνο 8

1884 (27 Αυγούστου)

Μιχάλης Κανέλλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 2
Συμβαλλόμενοι:

- Αθανάσιος Γ. Παναγόπουλος και η σύζυγός του Φώτω Ιωάννου Τόγια, κτηματίες, κάτοικοι Αθικίων
- Αναστάσιος Χ. Σκούπας, κτηματίας, κάτοικος Κάτω Κλένιας

Προικοδότες: Αθανάσιος Γ. Παναγόπουλος και η σύζυγός του Φώτω Ιωάννου Τόγια υπόσχονται και υποχρεούνται να παραχωρήσουν και παραδώσουν εις τον μελλόγαμβρό τους Αναστάσιο Χ. Σκούπα, λόγω προικός της θυγατέρας τους Μαρίας.

Προίκα:

Προικώα από το μέρος του πατέρα

Α. Κτήματα:

- 1 αγρός ιδιόκτητος 2 στρεμμάτων, εις θέσιν Λάκα των Αθικίων
- 1 άμπελος ιδιόκτητος ενός στρέμματος, εις θέσιν Μήρτιζα των Αθικίων
- 1 ελαιόδενδρο ήμερο, εις θέσιν Κόκλα των Αθικίων, μέσα σε ιδιόκτητον αγρόν του προικοδότου

Β. Κινητά:

- 15 πρόβατα
  - 4 πρωτόγεννα
  - 4 δευτερόγεννα
  - 4 τριτόγεννα
  - 3 ζυγούρια

Γ. Ενδύματα:

- 6 προσκέφαλα
- 2 λιοπάνες
- 1 στρώμα
- 1 προκόβα
- 3 ταγάρια
- 7 ράσες
- 16 υποκάμισα
- 3 ζωνάρια
- 4 σοκαρδάκια
- 5 ζόστρες
- 3 φανέλλες
- 10 ποδιές
- 6 μανδήλια
- 1 πόλκα[23]
- 1 καρσέλα

Η αξία των ενδυμάτων ανέρχεται εις 865 δρχ.

Προικώα από το μέρος της μητέρας

Α. Ακίνητα:

- 4 ελαιόδενδρα ήμερα, μέσα εις τον αγρό του Κώστα Νώζη, εις θέσιν Σώνενδρο των Αθικίων

[23] Μεταξωτή γυναικεία μπλούζα (?).

- 1 ελαιόδενδρο ήμερο, εις την ιδίαν θέσιν, μέσα εις τον αγρόν του Σωτηρίου Τόγια

Η αξία των ελαιόδενδρων ανέρχεται εις 150 δρχ.

Η αξία της προικός είναι 1015 δρχ.

Δηλώνεται ότι ο μελλόγαμβρος αποδέχεται την προίκα και την παραλαμβάνει εις την κατοχή του και κυριότητα της μελλονύμφου.

Πρώτος όρος: να γίνει ο γάμος μέσα εις τον μήνα Οκτώβριο του ιδίου έτους.

Δεύτερος όρος: ποινική ρήτρα 500 δρχ.

Προικοσύμφωνο 9

1888

Ιωάννης Δανόπουλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 2
Συμβαλλόμενοι:

- Αναστασία Γεωργίου Σκούρτη, χήρα του Θεοφάνους Μιχαήλ Σκούπα, κάτοικος Αγιονορίου
- Ευθύμιος Ιωάννου Παπαντωνίου, κατοικοκτηματίας Στεφανίου

Προικοδότης: Η Αναστασία, ερχόμενη εις δεύτερον γάμο, προσφέρει στον μέλλοντα σύζυγόν της ως προίκα της.

Προίκα:

Α. Μετρητά: 1450 δρχ.

Β. Ενδύματα:

- 6 ράσες μάλλινες
- 2 σαγιακένιες
- 19 υποκάμισα χονδρά
- 8 υποκάμισα μισοφόρια
- 3 φουστάνια μάλλινα
- 16 σοκαρδάκια

- 8 καναβίτσες[24]
- 3 ταγάρια
- 8 ποδιές ράσινες
- 12 διάφορες ποδιές
- 7 ποδιές κεντητές
- 1 ζώστρα
- 12 μανδήλια
- 7 χειρομάνδηλα
- 6 καλαμάτες
- 4 ζωνάρια μάλλινα
- 6 βαγιούλια
- 2 βρακιά
- 1 στρώμα
- 8 λιοπάνες
- 1 ματαράκι
- 6 προσκέφαλα μάλλινα
- 6 προσκέφαλα πάνινα
- 1 χειράμι
- 1 κασέλα

Αξία ενδυμάτων: 942 δρχ.

Η προικοδότης Αναστασία προσφέρει στον μελλόνυμφο ως προγαμιαία δωρεά – θεώρητρο[25] το ποσό των 300δρχ. Που αφαιρεί από τα μετρητά της προικός της. Έτσι, το ποσό των 1450 δρχ μειώνεται στις 1150 δρχ.

Ποινική ρήτρα 1000 δρχ. ορίζεται ως ηθική αποζημίωση για την περίπτωση που ο ένας από τους δυο συμβαλλόμενους δεν προσέλθει στην εκκλησία.

Ημερομηνία τέλεσης του γάμου ορίζεται η 6η Νοεμβρίου.

Ημερομηνία σύνταξης του προικοσυμφώνου είναι η 2α Νοεμβρίου.

---

[24] Ανδρική πουκαμίσα.

[25] Το θεώρητρο είναι εθιμικός θεσμός που εμφανίζεται στις γραπτές νομικές πηγές από τον 10ο αιώνα και μετά. Στο βυζαντινό δίκαιο το θεώρητρο καταβαλλόταν « διὰ τὴν τιμὴν τῆς παρθενίας» και περιερχόταν στην κυριότητα της γυναίκας με τη σύναψη του γάμου. Υπολογιζόταν με βάση την αξία των προικώων και κατά τη μέση και ύστερη βυζαντινή περίοδο έπρεπε να φθάνει τουλάχιστον το 1 / 12 της προίκας. Στο τοπικό εθιμικό πλαίσιο της περιοχής συμβόλιζε την «αποκάλυψη» της νύφης στο γαμπρό και στους συγγενείς του γαμπρού.

Προικοσύμφωνο 10

1889 (27 Απριλίου)

Ιωάννης Δανόπουλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 2
Συμβαλλόμενοι:

- Αναστασία, χήρα Δημητρίου Παπαθανασίου, θυγατέρα Αναστασίου Α. Παπαθανασίου,
  και ο Μιχαήλ Δημ. Παπαθανασίου, γεωργοκτηματίας, κάτοικοι κάτω Κλένιας
- Λεωνίδας Δημητρίου Σκούρτης, και
  Δημήτριος Σκούρτης, γεωργοκτηματίες, κάτοικοι Κάτω Κλένιας

Προικοδότες: Αναστασία, χήρα Δημητρίου Παπαθανασίου, μάμμη (κύρια προικοδότης) και ο Μιχαήλ Δημητρίου Παπαθανασίου, πρώτος επ’αδελφώ θείος, «προτίθενται την 7ην Μαίου να συνάψουν εις γάμον την Ευγενίαν, θυγατέρα Νικ. Παπαθανασίου, μετά του Λεωνίδα Δημ. Σκούρτη» και παραχωρούν ως προίκα της εγγονής και ανεψιάς Ευγενίας, εις τον γαμβρόν τους τα εξής κινητά πράγματα:

Προίκα συνίσταται σε:

Α. Ενδύματα:

- 10 υποκάμισα χονδρά
- 10 υποκάμισα ψιλά
- 15 ποδιές
- 3 ράσες
- 3 σαγιάκια
- 15 μανδήλια
- 5 προσκέφαλα
- 4 λιοπάνες
- 1 εφάπλωμα
- 1 φορτσέρι, αξίας 337 δρχ.[26]

Β. Ζώα:

- 1 άλογο ψαρί, 8 ετών, αξίας 100 δρχ.

[26] Μικρό μπαούλο.

- 5 πρόβατα διαφόρου ηλικίας, αξίας 40 δρχ.
- 1 αγελάδα άσπρη, 6 ετών, αξίας 60 δρχ.

Γ. 1. Ακίνητα – Οικήματα:

- το ½ μερίδιο μιας αδιανεμήτου οικίας ανωγείου και χαμωγείου με το ½ του κήπου που της αναλογεί, το ½ του αλωνίου και το ½ των λοιπών παραρτημάτων της, που βρίσκεται εις το χωρίο Κάτω Κλένια, αξίας 500 δρχ.

Γ.2. Ακίνητα – Κτήματα

- το ½ αδιανεμήτου μεριδίου των εθνικοϊδιόκτητων αγρών που κείνται εις την περιφέρειαν Κάτω Κλένιας, ήτοι
    1. Εις θέσιν Ντελή, 6 στρέμματα
    2. Εις θέσιν Κατεβασιά, 4 στρέμματα
    3. Εις θέσιν Κουζουλησταλιό, 1 στρέμμα
    4. Εις θέσιν Πιστρατού, 3 στρέμματα
    5. Εις θέσιν Αγριλιά, 3 στρέμματα
    6. Εις θέσιν Αγριλιά, 3 στρέμματα
    7. Εις θέσιν Κοκκίνης, 3 στρέμματα
    8. Εις θέσιν Κοκκίνης, 2 στρέμματα
    9. Εις θέσιν Αχλάδα, 4 στρέμματα
    10. Εις θέσιν Βατάκια, 1 στρέμμα
    11. Εις θέσιν αγία Σωτήρα, 2 στρέμματα
    12. Εις θέσιν Βαρικό, 2 στρέμματα
    13. Εις θέσιν Ασπρόχεμα, εκ του ιδιοκτήτου, 3 στρέμματα
    14. Εις θέσιν Ξηρόκαμπος, ομοίως 2 στρέμματα
    15. Εις θέσιν Μ..., 1 στρέμμα
    16. Εις θέσιν Μ..., 1 στρέμμα
    17. Εις θέσιν Βαθύ, 5 στρέμματα
    18. Εις θέσιν Αγριλιέσες, 3 στράμματα
    19. Εις θέσιν Άγιος Ιωάννης, 2 στρέμματα
    20. Εις θέσιν Κάτω Κλένιες, 1 στρέμμα
    21. Εις θέσιν πιστρατού, 3 στρέμματα
    22. Μια εθνικοϊδιόκτητον άμπελον, 3 στρέμματα

Οι αγροί αυτοί προικοδοτούνται με όλα τα δένδρα που τυχόν περιέχουν. Η συνολική τους αξία ανέρχεται εις 445 δρχ.
Η αξία όλων των προικώων ανέρχεται εις 1482 δρχ.

Τα ημίσεα των αδιανεμήτων (η οικία με τα παραρτήματά της και οι αγροί) θα τα κατέχει και θα τα νέμεται εφόρου ζωής η προικοδότρια Αναστασία, χήρα Δημ. Παπαθανασίου. Μετά τον θάνατό της, θα περιέλθουν εις την αποκλειστική κυριότητα και κατοχή των μελλονύμφων.
Από την τέλεση του γάμου και ύστερα, οι προικοδότες απεκδύονται και αποξενούνται από κάθε δικαιώματός τους εις τα προικώα. Οι μελλόνυμφοι δεν μπορούν να έχουν άλλην αξίωση, ακόμα και σε περίπτωση που θα βρεθούν και άλλα κτήματα εκτός αυτών που έχουν καταγραφεί μέχρι τώρα. Τα τυχόν νέα θα μοιρασθούν εξίσου ανάμεσα στον προικοδότη Μιχαήλ Παπαθανασίου και τους κληρονόμους του αφενός, και τους μελλονύμφους, αφετέρου.

Ορίζεται ποινική ρήτρα ύψους 1000 δρχ.

Σχόλιο
Πρόκειται μάλλον για περίπτωση συγκατοίκησης των μελλονύμφων με την προικοδότρια Αναστασία, εις την οικίαν του ποτέ Δημητρίου Παπαθανασίου. Δεν γίνεται διαχωρισμός μεταξύ της προικώας μητρικής και πατρικής περιουσίας, ούτε διαφαίνεται αν ο πατρικός θείος της νύφης, ο Μιχαήλ Δημ. Παπαθανασίου, συγκατοικεί στο ίδιο σπίτι με τη ωύφη του Αναστασία και την κόρη της, ούτε αν έχει ή όχι δημιουργήσει δική του οικογένεια.

Προικοσύμφωνο 11

1890

Ιωάννης Δανόπουλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 2
Συμβαλλόμενοι:

- Σπύρος Χ. Σούκουλης, κάτοικος Αγίου Ιωάννου
- Ιωάννης Παπαχρήστος και ο υιός του Χρήστος Ιωάννου Παπαχρήστος, κάτοικοι Αγιονορίου

Προικοδότης: Σπύρος Χ. Σούκουλης παραχωρεί ως προίκα της θυγατρός του Ευγενίας στον μελλόγαμβρόν του την αυτοκίνητον, κινητή και ακίνητη περιουσίαν του.

Προίκα συνίσταται σε:

Α.

- 15 πρόβατα
- 15 αίγας

  Διαφόρου ηλικίας αξίας 300 δρχ.

Β. Ενδύματα:

- 9 ράσες
- 7 υποκάμισα χονδρά
- 12 μισοφόρια
- 3 φανέλλες
- 5 μανδήλια
- 10 ποδιές
- 2 ζώστρες
- 2 ζωνάρια μάλλινα
- 1 χειράμι[27]
- 11 σοκαρδάκια
- 1 στρώμα
- 3 προσκέφαλα
- 1 κασέλα

Ολικής αξίας 437 δρχ.

Γ.

- 10 ελαιόδενδρα με τη γη τους
- 3 ελαιόδενδρα με τη γη τους, αξίας 30 δρχ., κείμενα στην περιφέρεια Αγίου Ιωάννου

Δ. Μετρητα: 200 δρχ.

Η συνολική αξία της προικός ανέρχεται σε 1047 δρχ.

Επειδή ο μελλόγαμβρος είναι ανήλικος, τα προικώα θα παραδοθούν την ημέρα του γάμου στον πατέρα του, Ιωάννη Παπαχρήστο.

---

[27] Είδος κιλιμιού.

Ένα μέρος των μετρητών, ήτοι 600 δρχ, θα παραδοθούν από τον προικοδότη στον προικολήπτη Ιωάννη Παπαχρήστο, ένα έτος μετά την ημέρα τέλεσης του γάμου, άτοκα και σε περίπτωση υπερημερίας προς 10% ετησίως.

Τα αιγοπρόβατα θα παραδώσει ο προικοδότης στον προικολήπτη την 1η Σεπτεμβρίου 1890 (το προικοσύμφωνο συντάχθηκε την 15η Απριλίου 1890 και ο γάμος ετελέσθη την 22α Απριλίου 1890), ειδάλλως θα πληρώσει την αξία τους.

Μετά την τέλεση του γάμου ο προικοδότης αποξενούται «παντός δικαιώματος όπερ έχαιρε» πάνω στα προικώα και εγκαθίστανται τέλειοι κύριοι οι μελλόνυμφοι, δυνάμενοι να νέμονται και διαθέτουν αυτά κατά βούλησιν.

Ποινική ρήτρα για τον προικοδότη ή τον προικολήπτη ανέρχεται εις 500 δρχ.

Προικοσύμφωνο 12

1890 (19 Απριλίου)

Ιωάννης Δανόπουλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 2
Συμβαλλόμενοι:

- Χρήστος Σ. Σκούρτης, κτηματίας, κάτοικος Χιλιομοδίου
- Χρήστος Αθανασίου Δημάκος και ο υιός του Αθανάσιος Δημάκος, κτηματίες, κάτοικοι Αθικίων

Προικοδότης: Χρήστος Σ. Σκούρτης παραχωρεί ως προίκα της θυγατρός του Αικατερίνης στον μελλόγαμβρόν του, Χρήστο Δημάκο, ρουχισμό, πράμματα, χρήματα.

Προίκα συνίσταται σε:

A. Ρουχισμός:
   - 2 ..., αξίας 30 δρχ.
   - 7 κοντόρασα, αξίας 300 δρχ.
   - 1 στρώμα, αξίας 100 δρχ.
   - 4 λιοπάνες, αξίας 40 δρχ.
   - 10 προσκέφαλα, αξίας 20 δρχ.
   - 3 χειράμια, αξίας 30 δρχ.
   - 20 υποκάμισα, αξίας 350 δρχ.
   - 6 μισοφούστανα, αξίας 60 δρχ.
   - 4 καζάσκες, αξίας 20 δρχ.

- 7 σοκαρδάκια, αξίας 70 δρχ.
- 2 ζώστρες μάλλινες, αξίας 15 δρχ.
- 2 ζώστρες μεταξωτές, αξίας 10 δρχ.
- 4 ποδιές αλατζένιες, αξίας 4 δρχ.
- 11 ποδιές μεταξωτές, αξίας 70 δρχ.
- 8 βαγιούλια, αξίας 5 δρχ.
- 4 φανέλλες, αξίας 5 δρχ.
- 16 μανδήλια, αξίας 20 δρχ.
- 2 κασέλες, αξίας 50 δρχ.
- 2 ταγάρια, αξίας 15 δρχ.
- 1 εφάπλωμα, αξίας 15 δρχ.

Σύνολο αξίας ρουχισμού: 1319 δρχ.

Β. Μετρητά: 2000 δρχ.

Σύνολο προικός: 3319 δρχ.

Την ημέρα της τελετής του γάμου, ο προικοδότης θα παραδώσει εις τον πατέρα του ανήλικου μελλόγαμβρού του τον ρουχισμο και τις 1000 δρχ. Το υπόλοιπο ποσό, εκ 1000 δρχ., ο προικοδότης υποχρεούται να πληρώσει εις τον προικολήπτη, Αθανάσιον Δημάκο, για λογαριασμό του υιού του Χρήστου, ένα έτος μετά το γάμο. Σε περίπτωση υπερημαρίας, με τόκο 12% ετησίως.

Ο ποικολήπτης εγγυάται να αποζημιώσει σε οποιαδήποτε περίπτωση τους μελλονύμφους για την προικώα περιουσία που παίρνει.

Ορίζεται ποινική ρήτρα 2000 δρχ.

Η μερομηνία τέλεσης του γάμου ορίχεται η 20η Σεπτεμβριου 1890.

Στο τέλος υπάρχει και απόδειξη εξόφλησης της πρώτης δόσης των προικώων. Την υπογράφει ο συμβολαιογράφος.

Β. Δωρητήριο

1871 (31 Μαρτίου)

Α. Χατζής, συμβολαιογράφος Νέας Κορίνθου. Νέα Κόρινθος
Μάρτυρες 2
Συμβαλλόμενοι:

- Δωρήτρια είναι η Αικατερίνη, χήρα Παναγιώτου Σκούρτη κάτοικος Κάτω Κλένιας
- Δικαιούχος είναι ο Κώστας Παναγιώτου Σκούρτης, γεωργός, κάτοικος Κάτω Κλένιας, υιός της δωρήτριας

Η δωρεά δικαιολογείται ως εξής:

Ο Κώστας Παναγιώτου Σκούρτης κατοικεί με τη μητέρα του και τις δυο αδελφές του, Μαρία και Ευγενία, και λόγω του θανάτου του πατέρα του συντηρεί αυτός την οικογένειά του, προμηθεύει τα απαραίτητα για την διατροφή τους και την ένδυση. Ο αδελφός του Μήτρος, «εγκατασταθείς δι’ υπανδριάς ανεχώρησε εκ της οικίας των».

Η δωρεά πραγματοποιείται για αποζημίωση του Κώστα και η δωρήτρια παραχωρεί εις αυτόν τα εξής κινητά και ακίνητα κτήματα:

- 1 ιδιόκτητον οικία, με το αλώνι, τον κήπο, τα οικιακά σκεύη που εμπεριέχονται, ένα οικοδοχείο, τα χαλάσματα δυο περιβόλων, συν ότι άλλο βρίσκεται εντός αυτής. Η οικία βρίσκεται μέσα στο χωρίο Κάτω Κλένια
- Αγρούς ιδιόκτητους και εθνικοϊδιόκτητους 90 στρεμμάτων, εις την περιφέρειαν της Κάτω Κλένιας, διαιρεμένους σε πολλά τεμάχια, σε διάφορες θέσεις, με όλη την φετεινή τους σπορά σε κριθάρι και σε στάρι
- 5 στρέμματα μιας εθνικοϊδιόκτητου αμπέλου εις την περιφέρεια Κάτω Κλένιας, με όλα τα δένδρα
- έναν αροτήρα βου
- μια αγελάδα
- μία όνον με τον πώλο της
- 59 πρόβατα διαφόρου ηλικίας
- Όλα τα τρόφιμα που βρίσκονται μέσα εις την παραπάνω οικία: στάρι, κρασί, λάδι, κλπ.

Η δωρεά μεταβιβάζεται εις την πλήρη και τέλεια κατοχή και κυριότητα του Κώστα Παν. Σκούρτη.

Η αξία της ανέρχεται σε 7000 αργυρές δρχ.

Ο Κώστας Παν. Σκούρτης αποδέχεται την δωρεά και υπόσχεται να διατηρήσει εφόρου ζωής τη μητέρα του και τις δυο αδελφές του, να φροντίσει για την αποκατάσταση της Ευγενίας, να της αποδώσει την *αναγκαίουσα* προίκα κατά

τη συνήθεια του χωριού τους, και να πληρώσει όσο χρέος έχει η μητέρας του, ήτοι 500 δρχ.

Γ. Διαθήκες

Διαθήκη 1

1904 (31 Δεκεμβρίου)

Παναγιώτης Γιαννίτζης, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι. Η σύνταξη της διαθήκης έγινε στις Κάτω Κλένιες, στην οικία του διαθέτου.
Μάρτυρες 3

Διαθέτης: Δημήτριος Παναγιώτου Σκούρτης, γεωργοκτηματίας, κάτοικος του χωρίου Κάτω Κλένια, εγκαθιστά κληρονόμους του τα τέκνα του:
Κληρονόμοι:

Οι θυγατέρες από τον 1ο γάμο του διαθέτου

- Χρυσούλα, έγγαμος
- Βασίλω, έγγαμος
- Κωνσταντίνα, άγαμος

Τα τέκνα από τον 2ο γάμο του διαθέτου

- Γεώργιος
- Παναγιώτης
- Αγησίλαος
- Μαριγώ
- Ελένη
- Σωτήρα

Κληρονομικά μερίδια:

1. Ένα (1) στρέμμα από τον αγρό εις θέσιν Κλεισούρα, της περιφέρειας Κλένιες, αφίνει στην Χρυσούλα, σύζυγον Μιχαήλ Μπίτζιου, συν την προίκα της που αποτελούσε το κληρονομικό της μερίδιο

2. Το ήμισυ ενός αγρού 4 στρεμμάτων εις θέσιν Λιούλια, της περιφερείας του χωρίου Κλένιες, αφίνει στην Βασίλω, σύζυγο Γεωργίου Παπαχρήστου, συν την προίκα της που αποτελούσε την αναλογία της
3. 300 δρχ εις την Κωνσταντίνα, που θα πληρωθούν στο γάμο της από τα τέκνα του διαθέτου από τον 2ον γάμο του, συν:
    - Το άλλο ήμισυ του αγρού εις θέσιν Λιούλια
    - 1 στρέμμα αγρού (αμπελότοπος) εις θέσιν Χανδάκια, της περιφερείας του χωρίου Κλένιες. Αυτά θα αποτελούν την προίκα της μαζί με το μερίδιο που θα πάρει από τα κτήματα της μητέρας της, όπως πήραν και οι δυο αδελφές της
4. Την υπόλοιπον κινητήν, ακίνητον, αυτοκίνητον και χρηματικήν περιουσίαν του θα λάβουν τα τέκνα από τον 2ο γάμο του, διότι δεν έχουν λαμβάνει τίποτε άλλο, καθότι η μητέρα τους ήταν πτωχή και άστεγος

Ως εκτελεστής της διαθήκης, λόγω ανηλικιότητος των τέκνων, ορίζεται η μητέρα τους Αικατερίνη Νικολάου Κωτσάκου.

Ο συμβολαιογράφος ρωτά τον διαθέτη αν επιθυμεί να αφίσει κάτι στα Φιλανθρωπικά Καταστήματα ή τον Στόλο. Ο διαθέτης απαντά αρνητικά.

Διαθήκη 2

1907 (17 Ιανουαρίου)

Γεώργιος Τσαντήλας, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι.
Μάρτυρες 3

Διαθέτης: Χρήστος Σ. Σκούρτης, γεωργοκτηματίας, κάτοικος του χωρίου Χιλιομοδίου, εγκαθιστά κληρονόμους του τας θυγατέρας του και τους εγγονούς του.
Κληρονόμοι:

- Αικατερίνη, σύζυγος Χρήστου Δημάκη
- Αγγελική, σύζυγος Ι. Σιαπκαρά
- Ελευθερία, σύζυγος Ι. Μαργήτη
- Όλγα, σύζυγος Σ. Κανέλλου

- Μαρία
- Μιχαήλ Π. Σκούρτης
- Χρήστος Π. Σκούρτης
- Σπύρος Π. Σκούρτης
- Βασιλική Π. Σκούρτη

Κληρονομικά μερίδια:

1. Αικατερίνη, οφείλει να αρκεσθεί εις την προίκα της διότι υπερβαίνει την νόμιμον κληρονομική μερίδα
2. Αγγελική, οφείλει να αρκεσθεί εις την προίκα της διότι υπερβαίνει την νόμιμον κληρονομική μερίδα
3. Ελευθερία, οφείλει να αρκεσθεί εις την προίκα της διότι υπερβαίνει την νόμιμον κληρονομική μερίδα
4. Όλγα, οφείλει να αρκεσθεί εις την προίκα της διότι υπερβαίνει την νόμιμον κληρονομική μερίδα
5. Μαρία, κληρονομεί:
    - Την κατά των κληρονόμων Γεωργίου Κ. Κωστούρα απαίτησιν, ασφαλή και αδιαφιλονίκητον
    - 1 ελαιοτεμάχιο εις θέσιν Ρουμάνια ή Κοντογεώργου, της περιφερείας Χιλιομοδίου, με τη γη του και τα 35 ελαιόδενδρα
    - 1 ελαιοτεμάχιο εις την ίδια θέσιν, με τη γη και τα 25 ελαιόδενδρα
    - 1 ελαιοτεμάχιο εις θέσιν Πουλακίδα των Αθικίων, 4 στρεμμάτων, με τη γη και τα 25 ελαιόδενδρα
    - 1 άμπελον εις την Πουλακίδα, 4 στρεμμάτων με τα 25 ελαιόδενδρα
    - 1 αγρόν, 8 στρεμμάτων, εις θέσιν «Καζή Σπανού Ράχην»
    - Τον ρουχισμό που έχει κατασκευάσει

      Αυτά θα χρησιμεύσουν ως προίκα της και αναλογούν στην κληρονομικήν μερίδα της
6. Το ¼ της υπόλοιπης κινητής, ακινήτου περιουσίας και των απαιτήσεων κατά κυριότητα και επικαρπία, παραχωρεί ο διαθέτης εις τον γαμβρό του Σπύρον Α. Κανέλλον, σύζυγον της Όλγας, απέναντι προικός που του όφειλε, καθώς και για την εργασία που κατέβαλε και θα συνεχίζει να καταβάλλει για την διατήρηση της περιουσίας του.

7. Το ήμισυ της επικαρπίας της λοιπής περιουσίας αφίνει εις τους εγγονούς του Μιχαήλ, Χρήστο, Σπύρο, Βασιλική, τέκνα του ποτέ υιού του Παναγιώτη
8. Το δε άλλο ήμισυ της επικαρπίας της υπόλοιπης περιουσίας (εκτός του προαναφερθέντος 1/4) κληροδοτεί στην σύζυγόν του Βασιλική, θυγατέρα του ποτέ Νικολάου Καλαρά. Μετά τον θάνατόν της θα περιέλθει στους εγγονούς του Μιχαήλ, Χρήστο, Σπύρο, Βασιλική

Μετά από ερώτηση του συμβολαιγράφου, ο διαθέτης αρνείται να κληροδοτήσει κάτι εκτός οικογενείας του.

Σχόλιο

Συμπεραίνουμε ότι οι εγγονοί του αποβιώσαντος υιού του διαθέτη συγκατοικούν στην ίδια οικία με τον διαθέτη και τον γαμβρό του Σπύρο Κανέλλο που είναι σώγαμβρος στο σπίτι του πεθερού του. Προφανώς ο Σπύρος Κανέλλος θα έχει και την διαχείριση[28] της περιουσίας που τους αναλογεί. Άρα, τα όσα αφίνει ο διαθέτης στην σύζυγόν του και στους εγγονούς του συναποτελούν το κληρονομικό μερίδιο του ποτέ Παναγιώτη. Λόγω ανηλικιότητος των εγγονών, μπορεί προς το παρόν η επικαρπία του να διατεθεί όπως ορίζει ο διαθέτης.

Διαθήκη 3

1908 (3 Νοεμβρίου)

Γεώργιος Τσαντήλας, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Κάτω Κλένιες (τόπος σύνταξης της διαθήκης).
Μάρτυρες 3

Διαθέτης: Γεώργιος Μ. Σκούρτης, κτηματίας (πιο κάτω αναφέρεται και ως έμπορος), κάτοικος Κάτω Κλένιας εγκαθιστά μόνους κληρονόμους απάσης της ενταύθα και αλλαχού κινητής και ακινήτου περιουσίας του, που θα ευρεθεί μετά τον θάνατόν του, εις τους

[28] Στην διαθήκη χρησιμοποιείται ο όρος «χρήση». Στην περίπτωση, όμως, αυτή ο όρος ενέχει μόνον την *διαχείριση*, διότι η *επικαρπία* περιέρχεται στους κληρονόμους που μνημονεύονται.

Κληρονόμοι:

- Αγγέλω Ιωάννου Σιαπκαρά, σύζυγος του διαθέτου
- Γκίκας Δημητρίου Σκούρτης, θετός υιός του διαθέτου

Κληρονομικά μερίδια:

1. Την επικαρπία ολοκλήρου της ακινήτου περιουσίας κληροδοτεί εις την συζυγό του, Αγγέλω, ακόμα κι αν κάνει 2ο γάμο. Δεν έχει όμως το δικαίωμα να απαλλοτριώσει οτιδήποτε από την κληρονομική της μερίδα
2. Μετά το θάνατο της συζύγου του, μοναδικός κληρονόμος καθίσταται ο θετός υιός του, Γκίκας

Δωρεά:

Ποσό 1500 δρχ διαθέτει εις την Θεοφανώ Γεωργίου Σκουραγγαλή, βαπτιστική του διαθέτου, και σύζυγον του Γκίκα, το οποίο δικαιούται μόνον μετά το θάνατο του συζύγου της.

Ο διαθέτης αρνείται να διαθέσει οτιδήποτε εκτός της οικογενείας του.

Σχόλιο

Περίπτωση γάμου ανάμεσα σε θετό υιό και την βαπτισιμιά του θετού του πατέρα.

Διαθήκη 4

1910 (10 Απριλίου)

Γεώργιος Τσαντήλας, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 3

Διαθέτης: Μαριγώ, σύζυγος Δημητρίου Χρ. Σκούρτη, το γένος Νικολάου Μουτζουράκη, κάτοικος Αγίου Βασιλείου Κλεωνών, οικοκυρά «ελλείψει κατιόντων ή άλλων πλησιεστέρων συγγενών, εγκαθιστώ κληρονόμους μου τους» :

Κληρονόμοι:

- Δημήτριος Χρ. Σκούρτης, σύζυγος της διαθέτιδος, κάτοικος Αγίου Βασιλείου
- Αικατερίνη Ιωάννου Γκίκα, βαφτισιμιά της διαθέτιδος, κάτοικος Αγίου Βασιλείου

Κληρονομικά μερίδια:

1.
   - Όλοι οι αγροί, 10 στρεμμάτων εις θέσιν Αλαμπέη του Αγίου Βασιλείου
   - 15 ελαιόδενδρα, με τη γη τους, εις θέσιν Μερμίγγι του Αγίου Βασιλείου

   Κληροδοτούνται εις τον σύζυγόν της
2. Ολόκληρη η υπόλοιπη περιουσία της θα περιέλθει εις την βαπτιστικιά της
3. 5 ελαιόδενδρα από το ελαιοτεμάχιο εις θέσιν Αγριλιά Αγίου Βασιλείου τα αφίνει με τη γη τους εις τον ανιψιό της Χρήστο Γεωργίου Παπαχαραλάμπους, ιερέα, κάτοικον Αγίου Βασιλείου, για να μνημονεύει το όνομά της πάντοτε στη θεία λειτουργία
4. 5 ελαιόδενδρα από το ίδιο ελαιοτεμάχιο, με τη γη τους, κληροδοτεί στον Ιερό Ναό Αγίου Βασιλείου

Διαθήκη 5

1910 (21 Ιουνίου)

Γεώργιος Τσαντήλας, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 4

Διαθέτης: Αναστασία, σύζυγος Χρήστου Μιχ. Σκούπα, το γένος Γεωργίου Μαυραγάνη, οικοκυρά, κάτοικος Χιλιομοδίου, ετοιμοθάνατη, άτεκνος εγκαθιστά κληρονόμους της τους:
Κληρονόμοι:

- Αθανασία, χήρα Γεωργίου Μαυραγάνη, μητέρα της διαθέτιδος,
- Χρήστος Μιχ. Σκούπας, σύζυγος της διαθέτιδος, κάτοικος Χιλιομοδίου

Κληρονομικά μερίδια:

1. 50 δρχ. μόνον να περιέλθουν εις την μητέρα της διαθέτιδος, διότι δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένη από αυτήν

2. Ολόκληρη η άλλη περιουσία κινητή, ακίνητη, αυτοκίνητη, απαιτήσεων, τα προικώα και μη κληροδοτούνται εις τον Χρήστο Μιχ. Σκούπα, διότι η διαθέτις δηλώνει ότι υπήρξε πολύ ευχαριστημένη από το συζυγόν της, και επιθυμεί να τον αποζημιώσει για τα έξοδα που έκανε κατά την διάρκεια της αρρώστειας της.

Η διαθέτις αρνείται να αφίσει οτιδήποτε εκτός της οικογενείας της.

Διαθήκη 6

1915

Σοφοκλής Σπηλιόπουλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Αγιονόρι (τόπος σύνταξης της διαθήκης).
Μάρτυρες 3

Διαθέτης: Λεωνίδας Αργυρόπουλος, κάτοικος Αγιονορίου, καθιστά και ονομάζει κληρονόμους του στην κινητή, ακίνητον, αυτοκίνητον και χρηματικών απαιτήσεων περιουσίαν του, τα τέκνα του και τα εγγόνια του.
Κληρονόμοι:

- Νικόλας Αργυρόπουλος, υιός
- Ιωάννης, Χρήστος, Αναστασία, εγγονοί
- Γεωργίτσα, Κωνσταντίνα, Βασιλική, Σταυρούλα, θυγατέρες

Κληρονομικά μερίδια:

Α. Βασιλική, σύζυγος Γεωργίου Κακογιάννη, κατοχυρώνει τα προικώα της (υπάρχει και το προικοσύμφωνο) και λαμβάνει επί πλέον 2 προβατίνες. Αυτά αποτελούν το κληρονομικόν της μερίδιον.

Β. Σταυρούλα, σύζυγος Μπίτζιου, θα λάβει:

- 3 στρέμματα αγρού, εις θέσιν Δριμένα της περιφέρειας Αγιονορίου (από το χωράφι του διαθέτη)
- 10 στρέμματα από χωράφι ήμερον και άγριο εις θέσιν Γλυστρού της περιφέρειας Αγιονορίου

- 3 στρέμματα από το χωράφι εις θέσιν Πλατύ Χωράφι, περιφέρειας Αγιονορίου
- 5 προβατίνες, από 4 ως 8 χρονών

Γ. Κωνσταντίνα, θα λάβει:

- Χωράφι από 2 τεμάχια, εις θέσιν Κολιμαρδού, της περιφερείας Αγιονορίου
- Ολόκληρο χωράφι εις θέσιν Μύλος, της περιφερείας Αγιονορίου
- Ολόκληρο το χωράφι εις θέσιν Αχλάδες, της περιφερείας Αγιονορίου
- 5 προβατίνες, που έχουν ήδη διατεθεί άγραφες

Η υπόλοιπη περιουσία του διαθέτη χωρίζεται εις τα εξής μερίδια:

1. Νικόλας (υιός) θα λάβει 1 μερίδιο
2. Τα τέκνα του υιού του διαθέτη Αναστασίου και τα εγγόνια του, Ιωάννης, Χρήστος, Αναστασία, τέκνα του υιού του Νικολάου, θα λάβουν 1 μερίδιο
3. Γεωργίτσα (θυγατέρα) θα λάβει 1 μερίδιο
4. Σοφία (σύζυγος του διαθέτη) θα λάβει 1 μερίδιο

Ο διαθέτης υποχρεώνει επί πλέον τα τέκνα του Νικόλαου και την Γεωργίτσα, καθώς και τα τέκνα του υιού του Αναστασίου να αναλάβουν την περιποίηση και τη συντήρηση της μητέρας και γιαγιάς τους Σοφίας.

Όσον η Σοφία συντηρείται από τους κληρονόμους του συζύγου της δεν έχει δικαίωμα να πωλεί και διαθέτει το μερίδιόν της. Στην αντίθετη περίπτωση, μπορεί να πωλήσει το μερίδιό της, για να εξασφαλίσει τη συντήρησή της.

Μετά το θάνατο της Σοφίας, όσον μέρος δεν έχει πωληθεί, θα χωρισθεί εις τρία μερίδια για τους: Νικόλαον, τα τέκνα του Αναστασίου και την Γεωργίτσα.

Εις τον Ιερόν Ναόν Ζωδόχου Πηγής αφίνει ο διαθέτης ένα χωράφι.

Όλα τα χρέη του διαθέτου βαρύνουν τον υιόν του Νικόλαον, τα τέκνα του υιού του Αναστασίου, την θυγατέρα του και τη σύζυγό του ανάλογα με το μερίδιό τους.

Ο υιός του, Νικόλαος, είχε λάβει αγράφως στο γάμο του 1500 δρχ, τας οποίας αργότερα εδάνισε χωρίς απόδειξη στον πατέρα του και διαθέτη, που

τις χρησιμοποίησε διά ανάγκας του σπιτιού του. Θα λάβει αυτές τις 1500 δρχ ο Νικόλαος από την κληρονομιά κατά προτίμηση, το δε περίσσευμα θα διανεμηθεί στους κληρονόμους.

Σχόλιο

Τα τέκνα που βαρύνονται με τη συντήρηση της μητέρας τους Σοφίας, είναι τα ανύπανδρα ή και πανδρεμένα που συγκατοικούν μαζί της. Επίσης, είναι φανερό λόγω της επικρατούσας στην περιοχή πατροτοπίας, ότι και οι κληρονόμοι εγγονοί που επιφορτίζονται με τη συντήρηση της Σοφίας, συγκατοικούν με τη μητέρα τους στο ίδιο σπίτι με τους γονείς του αποθανόντος πατέρα τους Αναστασίου. Το κληρονομικό μερίδιο που τους αναλογεί είναι αυτό του πατέρα τους και υιού του διαθέτου, Αναστασίου.

Δεν έχουμε σαφέστερα στοιχεία αν πρόκειται για ισομοιρία.

Διαθήκη 7

1917 (16 Ιανουαρίου)

Σοφοκλής Σπηλιόπουλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Χιλιομόδι
Μάρτυρες 3

Διαθέτης: Παναγιώτης Ευθυμίου Ηλίας, γεωργοκτηματίας, κάτοικος Αγιονορίου, καθιστά και ονομάζει κληρονόμους του στην κινητή, ακίνητον, αυτοκίνητον και χρηματικήν περιουσίαν του, τους:
Κληρονόμοι:

- Αναστάσιος Παν. Ηλίας, υιός
- Μαρίνα, θυγατέρα, σύζυγος Χρήστου Σκούρτη
- Βασιλική, θυγατέρα, σύζυγος Κ. Σκαρίμπα
- Θεοφανώ, θυγατέρα, σύζυγος Γ. Μπαλάφα

Κληρονομικά μερίδια:

A. Από 100 δρχ θα λάβει η κάθε θυγατέρα του διαθέτου και όσα έχει λάβει η κάθεμια ως προίκα δυνάμει προικοσυμβολαίου. Αυτά αποτελούν το κληρονομικό τους μερίδιο και οφείλουν να αρκεσθούν σε αυτά.
B. Όλη η υπόλοιπη χρηματική, αυτοκίνητη, κινητή και ακίνητη περιουσία θα περιέλθει στον υιό του διαθέτου, Αναστάσιον, κάτοικον Αγιονορίου

Χωριστά μνημονεύεται η σύζυγος στην οποία ο διαθέτης αφίνει:

- 2 στρέμματα από το χωράφι του εις θέσιν Καμάρι, της περιφερείας Αγιονορίου
- Το χωράφι εις την θέσιν Ζαρδέικα, της περιφερείας Αγιονορίου

Ο συμβολαιογράφος ρωτά τον διαθέτην αν επιθυμεί να αφίσει κάτι εις τον Στρατόν ή το Ναυτικόν της Ελλάδος, σε Αγαθοεργό Κατάστημα, τον Πανάγιο Τάφο ή τον Ερυθρόν Σταθρόν. Ο διαθέτης αρνείται.

Διαθήκη 8

1919 (17 Μαρτίου)

Σοφοκλής Σπηλιόπουλος, συμβολαιογράφος Κλεωνών. Κλένια, στην οικία του Ελευθερίου Σκούρτη
Μάρτυρες 3

Διαθέτης: Κωνσταντίνος Αρ. Σκούρτης, κτηματίας και ποιμήν, κάτοικος Αγιονορίου, εγκαθιστά και ονομάζει κληρονόμους του στην κινητή και ακίνητον περιουσίαν του, τους:
Κληρονόμοι:

- Αριστείδης, υιός
- Πέτρος, υιός
- Αργύριος, υιός
- Ευθύμιος, υιός
- Ανδρομάχη, θυγατέρα, σύζυγος Δ. ...?
- Αικατερίνη, θυγατέρα, σύζυγος Στ. Μαυραγάνη
- Παναγιού, θυγατέρα
- Ελένη, θυγατέρα
- Σοφία, Γεωργίτσα, Μαρία του Μιχαήλ Κωτσάκου, εγγονές του διαθέτου, θυγατέρες της αποβιωσάσης κόρης του Δημητρούλας

Κληρονομικά μερίδια:

1. Από μια (1) γίδα στην Ανδρομάχη και στην Αικατερίνη και όσα έχει πάρει η κάθε μια ως προίκα δυνάμει συμβολαίων.

Επιθυμεί αυτά να αποτελούν το κληρονομικό μερίδιο της κάθε μιας και να αρκεσθούν σε αυτά

2. Το χωράφι εις την θέσιν Ρεματάκι, της περιφερείας Αγιονορίου, αφίνει στην Παναγιού. Ο διαθέτης τονίζει ότι δεν θέλει η θυγατέρα του αυτή να λαμβάνει τίποτε άλλο «διότι περιπλανάται δω και κει και συμπεριφέρεται ανήθικα»
3. 2000 δρχ και τον ρουχισμό της αφίνει στην Ελένη
4. Από μια (1) γίδα στις θυγατέρες της Δημητρούλας συν τα προικώα της πεθαμένης. Αυτά θα αποτελούν το κληρονομικό τους μερίδιο και θα πρέπει να αρκεσθούν σε αυτά
5. Το ήμισυ των εισοδημάτων της μετά θάνατον κινητής και ακινήτου περιουσίας αφίνει εις την σύζυγόν του Μαρίαν, εφόσον αυτή παραμείνει χήρα. Ειδάλλως δεν θα έχει τίποτα από την περιουσία του διαθέτου
6. Ολόκληρη η υπόλοιπος περιουσία, κινητή, ακίνητος, αυτοκίνητος και χρηματική θα μοιρασθεί εξίσου εις τα τέκνα του διαθέτου, Αριστείδη, Πέτρο, Αργύριο και Ευθύμιο

Αν κάποιο από τα τέκνα του πεθάνει πριν τον διαθέτη, το κληρονομικό του μερίδιο θα προσαρτηθεί στα μερίδια μόνον των υιών του.

Ο συμβολαιογράφος ρωτά τον διαθέτην αν επιθυμεί να αφίσει κάτι εις τον Στρατόν ή το Ναυτικόν της Ελλάδος, σε Αγαθοεργό Κατάστημα, τον Πανάγιο Τάφο ή τον Ερυθρόν Σταυρόν. Ο διαθέτης αρνείται.

Η γενεαλογία του Αντώνη Παπαχρήστου

Κατά την διάρκεια της επιτόπιας έρευνας στο Αγιονόρι Κορινθίας, μεταξύ των άλλων πραγματοποίησα και πολυήμερη συνέντευξη με τον κάτοικο του χωριού Αντώνη Παπαχρήστο, ο οποίος δέχτηκε να ανασυστήσουμε από κοινού τη γενεαλογική του καταγωγή από την πλευρά του πατέρα του.

Το γενεαλογικό δένδρο που προέκυψε εκτείνεται σε 4 γενιές που τις αναφέρω από τους ανιόντες προς τους κατιόντες: Γενιά των πάππων του Αντώνη Π., γενιά των γονέων του, η γενιά η δική του και των αδελφών του και η γενιά των παιδιών του.

Παίρνοντας ως αφετηρία τη γενιά του πληροφορητή, αντιλαμβανόμαστε ότι ανεβαίνουμε μόλις δυο βαθμίδες προς τα πάνω, ήτοι στους γονείς και στους παππούδες του και κατεβαίνουμε μόνον μια βαθμίδα προς τα κάτω, δηλαδή στα παιδιά του.

Για κάθε πρόσωπο που αναφέρεται στην γενεαλογία καταγράφονται:

Το όνομα, η ημερομηνία γέννησης, η ημερομηνία γάμου, ο τόπος γαμήλιας εγκτάστασης και για τους /τις συζύγους τα πατρώνυμα και ο τόπος καταγωγής τους.

Κατά την καταγραφή, ο πληροφορητής δίνει συμπληρωματικά στοιχεία για τους συγγενείς του που θυμάται καλύτερα.

Ακολουθεί ανάλυση της γενεαλογικής καταγραφής.

Α. Γενιά των πάππων

Ο πληροφορητής Αντώνης Π. δηλώνει το όνομα του πατρικού πάππου του. Έχουμε λοιπόν σε ευθεία γραμμη τον Γιάννη (πάππος), τον Θεοφάνη (πατέρας) και Αντώνης ο πληροφορητής.

Πρώτη παρατήρηση είναι το γεγονός ότι κατά παρέκκλιση του εθίμου που επιτάσσει με το όνομα του πατρικού πάππου να ονομάζεται ο πρωτότοκος γιος του γιου, ο Αντώνης, αν και πρωτότοκος, φέρει το όνομα του νονού του. Ο νονός που καταγόταν από το γειτονικό χωρίο Στεφάνι, ήταν τυροκόμος με μεγάλη περιουσία. Έτσι, επέβαλε το όνομά του στον βαπτισιμιό του, παρά το ότι είχε και ο ίδιος αρσενικό παιδί, γεγονός που κατά την εθιμική λογική, απέκλειε την μεταβίβαση της περιουσίας του στον βαφτισιμιό του λόγω

ονόματος. Η περιουσία του, όμως, και η κοινωνική / επαγγελματική του θέση τού επέτρεψαν να έχει ισχυρότερο λόγο στο συσχετισμό δυνάμεων με τον κουμπάρο του, πράγμα του θέλησε να τονίσει και να το αποδείξει.

Ο Αντώνης δεν θυμάται ούτε το όνομα ούτε το πατρώνυμο της πατρικής του γιαγιάς.

Θυμάται και αναφέρει το όνομα και το πατρώνυμο της μητέρας του, Δημητρούλα Δημ. Γκίκα. Παρατηρούμε ότι το όνομα Δημητρούλα, που φέρει η μητέρα του, είναι το ίδιο με το όνομα του δευτερότοκου αδελφού του Αντώνη, που βαπτίστηκε σύμφωνα με το όνομα του μητρικού πάππου τους, Δημήτρη. Το ίδιο αυτό όνομα επανεμφανίζεται στη γενιά των απογόνων του Αντώνη, ο οποίος βαπτίζει Δημητρούλα την πρωτότοκή κόρη του και, μετά το θάνατό της, βαπτίζει με το ίδιο όνομα την τέταρτη θυγατέρα του. Δεδομένης της συνωνυμίας της μητέρας του Αντώνη με τον πατέρα της, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η Δημητρούλα γεννήθηκε μετά το θάνατο του πατέρα της και για αυτό βαπτίστηκε με το όνομά του.

Ο Αντώνης δεν θυμάται άλλες λεπτομέρειες για την πατρική οικογένεια της μητέρας του, αν είχε άλλα αδέλφια ή αν ήταν μοναχοπαίδι, που θα δικαιολογούσαν και την επιλογή του ονόματός της.

Β. Γενιά των παιδιών

Ο Αντώνης δυσκολεύεται να κατονομάσει τα παιδιά του και να τα απαριθμήσει με τη σειρά γέννησής τους.

Σύμφωνα με όσα θυμάται, το πρώτο του παιδί ήταν κορίτσι στο οποίο έδωσε το όνομα της μητέρας του, Δημητρούλας. Στον πρώτο του γιο έδωσε το όνομα Νίκος, που δεν εμφανίζεται σε άλλη θέση της γενεαλογίας που θυμάται αλλά ούτε και φαίνεται, όπως υποστηρίζει, να προέρχεται από το μέρος της συζύγου του. Στην ερώτηση να δικαιολογήσει την επιλογή αυτή, απαντά και πάλι ότι δεν θυμάται.

Η δευτερότοκη κόρη του Αντώνη ονοματίζεται με το όνομα της μητρικής της γιαγιάς, Μαρία. Η τριτότοκη κόρη, Φανή, πήρε το όνομα του πατρικού της παππού (Θεοφάνης), το οποίο σημειωτέον δεν είχε δοθεί στον πρωτότοκο γιο του.

Ο δευτερότοκος γιος του Αντώνη (5^{ος} τοκετός), Δημήτρης, πήρε το όνομα του μητρικού του παππού και πεθερού του Αντώνη.

Η τέταρη κόρη του ονομάστηκε Δημητρούλα για να αναβιώσει το όνομα της πρωτότοκης αδελφής της που πέθανε σε νεαρή ηλικία.

Το όνομα Γιάννης που έφερε ο πάππος του πληροφορητή, επανεμφανίζεται στον τρίτο του γιο ($7^{η}$ γέννα), αφού πρώτα «ικανοποίησε» το μέρος της γυναίκας του.

Με ιδιαίτερη δυσκολία ο Αντώνης θυμήθηκε και τον τελευταίο του γιο που είχε φύγει μετανάστης στην Αυστραλία. Θυμόταν ότι «ίσως» είχε ένα παιδί ακόμα, αλλά δεν θυμόταν ποιο. Μόνον αφού είδε τη φωτογραφία του μπαίνοντας στο σπίτι, το θυμήθηκε.

Από τα οκτώ παιδιά που απέκτησε, ο Αντώνης, τα τέσσερα πέθαναν πριν την εφηβεία.

Γ. Γενιά του EGO

Ο Αντώνης έχει πολύ μεγαλύτερη ευκολία να θυμηθεί τα ονόματα και τις ημερομηνίες γέννησης και γάμου των αδελφών του και της αδελφής του.

Ο Αντώνης γεννήθηκε το 1903 και παντρεύτηκε το 1924, σε ηλικία 21 ετών. Η γυναίκα του, ονόματι Μαρία Γεωργίου Καρούνη, κατάγεται από το γειτονικό χωριό Λίμνες.

Ο πρόωρος γάμος του οφείλεται κυρίως στον θάνατο της μητέρας του: «Δεν είχαμε νοικοκυρά στο σπίτι, είχε πεθάνει η μητέρα και βάλαμε νοικοκυρά να το σιγυρίσει».

Καθώς ήταν ο πρωτότοκος, παρέμεινε και μετά το γάμο του στο πατρικό σπίτι με τον πατέρα του και τα τρία αδέλφια του επί 14 χρόνια, μέχρι το 1938. Έτσι, όλα τα δικά του παιδιά, εκτός από τον μικρότερο, τον Κώστα, γεννήθηκαν στο πατρικό του σπίτι.

Το σπίτι αυτό αποτελείται από ένα ανώγειο και ένα χαμώγειο. Ο Αντώνης, με την οικογένειά του έμεναν στο χαμώγειο. Έκαναν όμως «μια μαγερειά» και έτρωγε όλη η φαμίλια μαζί.

Ο δευτερότοκος αδελφός του Αντώνη, ο Δημήτρης, γεννήθηκε το 1905 και παντρεύτηκε το 1935, σε ηλικία 30 ετών. Η συνοίκηση στο πατρικό με τον μεγάλο αδελφό και η μεγάλη οικόγενεια που αυτός δημιούργησε, ήταν οι κύριοι παράγοντες που καθυστέρησαν τον γάμο των άλλων αδελφών, ενώ η συνήθης μέση ηλικία γάμου για τα αγόρια ήταν τα 25 έτη. Η γυναίκα του

Δημήτρη, Τασία Τάση Σοφίλα, κατάγεται και αυτή από τις Λίμνες. Ο Αντώνης σημειώνει ότι ο αδελφός του παντρεύτηκε από έρωτα. Μετά το γάμο εγκαταστάθηκε και αυτός στο πατρικό σπίτι, και εδημιούργησε οικογένεια. Διέμεναν στο ανώγειο, σε ένα δεύτερο δωμάτιο που προστέθηκε στο ένα που προϋπήρχε. Στη μεσοτοιχία υπήρχε ένα μικρό άνοιγμα «ίσα-ίσα για να χωρά ένα ποτήρι κρασί, ένα κομμάτι ψωμί». Ο Δημήτρης, όμως, και η φαμίλια του έτρωγαν συνήθως χωριστά, στο πρόσθετο δωμάτιο, όπου διέμεναν.

Το 1938, ο Αντώνης, αγόρασε το σπίτι του Σπυρίδωνα Καλλιμάνη και εγκατέλειψε το πατρικό.

Ο τριτότοκος αδελφός του Αντώνη, ο Γιάννης, γεννήθηκε το 1910 και παντρεύτηκε το 1937, σε ηλικία 27 ετών, την Παπαντή Κ. Τσόγκα. Εγκαταστάθηκε και αυτός στο πατρικό του σπίτι, αλλά δεν μας διευκρίνισε ο Αντώνης εάν το δωμάτιο που παραχωρήθηκε στη φαμίλια του ήταν στο ανώγειο ή το χαμώγειο. Παρέμεινε εκεί μέχρι την κατοχή, οπότε και μετακόμισε στο σπίτι της γυναίκας του Παπαντής, διότι οι Γερμανοί σκότωσαν ολάκερη τη φαμίλια της, τον πατέρα τη μητέρα και τις αδελφές της. Ο Αντώνης θυμάται και αναφέρει ότι ο πενθερός του Γιάννη, Κ. Τσόγκας, ήταν εγκατεστημένος ως σώγαμβρος στο σπίτι τού δικού του πενθερού και πατέρα της Παπαντής, του Χρήστου Σκούπα. Η καταγωγή του ήταν από τον Άη-Γιάννη. Ίσως το αναφέρει αυτό σε σχέση με το γεγονός ότι ο αδελφός του Γιάννης δεν πήγε σώγαμβρος στο σπίτι του πενθερού του, παρόλο που η γυναίκα του Παπαντή είχε μόνον αδελφές και η περιουσία που εξασφάλιζε στην οικογενειά της τα προς το ζην προέρχονταν κυρίως από το μέρος της μητέρας της.

Οι τρεις νύφες που μπήκαν στη φαμίλια έφεραν ως προίκα κυρίως μετρητά, εκτός από τη γυναίκα του Αντώνη που πήρε και 5 πρόβατα.

Πρέπει να σημειωθεί, επίσης, ότι και τα τρία αδέλφια «έφεραν νύφες απ’έξω» (κοινοτική εξωγαμία). Μόνον η αδελφή τους, η Ρήνα, που παντρεύτηκε το 1942, πήρε γαμβρό μέσα από το Αγιονόρι. Πήγε νύφη, κατά το έθιμο, στο σπίτι του Γιάννη Σκούπα, που μετά το θάνατο του πατέρα και της μητέρας του έμενε στο πατρικό του με την *αδελφή του την κουτσή* (sic). Τα δυο του άλλα αδέλφια είχαν μετοικήσει με τις οικογένειές τους σε δικά τους σπίτια.

«Η Ρήνα προικίστηκε καλά, πήρε πολλά μετρητά και ελαιόδενδρα στην Κάτω Κλένια και στο Χιλιομόδι».

ΕΘΙΜΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Η μεταγαμήλια εγκατάσταση

Στο Αγιονόρι και στην ευρύτερη περιοχή ισχύει η ανδροπατροτοπική μεταγαμήλια εγκατάσταση. Το νέο ανδρόγυνο, για τον πρώτο καιρό τουλάχιστον, εγκαθίσταται στο σπίτι του πατέρα του άνδρα. Μετά από μερικά χρόνια, στο θάνατο του πατέρα ή και νωρίτερα, ένας-ένας αδελφός με την οικογένειά του έχτιζε δικό του σπίτι, συνήθως κοντά στο πατρικό. Όσο περισσότεροι γιοι υπήρχαν σε μια οικογένεια, τόσο γρηγοτότερα επέρχετο η διάσπαση του διευρυμένου νοικοκυριού, που είχε δημιουργηθεί ήδη από το γάμο του πρωτότοκου γιου.

Συνήθως, οι πρώτοι γιοι που αποχωρούσαν από το πατρικό, ήταν οι μεγαλύτεροι σε ηλικία, που είχαν προηγηθεί και στο γάμο. Ο τελευταίος, ή ένας από τους τελευταίους, παρέμενε στο πατρικό, γηροκομούσε τους ηλικιωμένους γονείς, συντηρούσε τις ανύπανδρες αδελφές και, κατά συνέπεια, κληρονομούσε το πατρικό σπίτι, ή έστω το μεγαλύτερο μερίδιο, σε περίπτωση που το μοίραζαν και αυτό μαζί με την υπόλοιπη περιουσία. Η μορφή αυτή υστεροτοκυίας είχε προτιμητικό χαρακτήρα, χωρίς να επιβάλλεται από ρητούς εθιμικούς κανόνες.

Όσο ζούσε ο πατέρας και η πατρική οικογένεια λειτουργούσε στη διευρυμένη της μορφή, το «κουμάντο τό ʽκανε ο ίδιος». Προικοδοτούσε τις θυγατέρες του, διάλεγε νύφες, απόφάσιζε άν ένας από τους γιους του θα πήγαινε σώγαμβρος ή όχι, και τι θά έπαιρνε ως μερίδιο από την κληρονομιά. Είχε το πρόσταγμα στις αγροτικές και τις κτηνοτροφικές εργασίες, κανόνιζε τις αγορές, τις πωλήσεις και ό,τι χρειαζόταν για τη συντήρηση της φαμίλιας του.

Κατά το ίδιο πρότυπο, οι νύφες όφειλαν υπακοή στην πεθερά τους, και η μικρότερη στη μεγαλύτερη.

Ο γιος που πήγαινε γαμβρός – σώγαμβρος στο σπίτι της νύφης ξέκοβε με το πατρικό του, όμοια με τις αδελφές του. Ήταν και «ο σώγαμβρος ξενογονιά σαν τις κοπέλες». Διότι δούλευε για το συμφέρον μιας άλλης οικογένειας.

Τόσο τα κορίτσια, όσο και τα αγόρια που πήγαιναν σώγαμβροι, έπαιρναν εθιμικά λίγα πράγματα στο γάμο τους. Έπαιρναν κυρίως μετρητά για να μένουν η γη και τα ζώα στα αρσενικά παιδιά που θα ζούσαν στο χωριό μαζί ή κοντά με τους γονείς.

Και ακόμα, τα κορίτσια λάμβαναν περισσότερα από τον αδελφό τους που πήγαινε σώγαμβρος. Διότι το κορίτσι *προικίζεται*, η μεταβίβαση των αγαθών που γίνεται στο γάμο του είναι *οφειλή* στον γαμβρό που επωμίζεται τις δαπάνες και απαιτήσεις της έγγαμης ζωής. Αντίθετα, ο γιος δεν προικίζεται και γι αυτό δεν αναγράφεται σε προικοσύμφωνο το περιουσιακό στοιχείο που τυχόν λαμβάνει επ'ευκαιρία του γάμου του εκ μέρους του πατέρα του.

Ο πενθερός που «βάζει γαμβρό στο σπίτι του», το κάνει διότι δεν έχει «γιο να νοιαστεί για την περιουσία του», και για να τον γηροκομήσει ή για να συντηρήσει τις τυχόν ανάπηρες κόρες του. Δεν απαιτεί, λοιπόν, από τον γαμβρό του περιουσιακά στοιχεία, αλλά με το να «τον κάνει νοικοκύρη» εξαγοράζει την εργατική του δύναμη.

Είναι χαρακτηριστικό, ότι σε πολλές από αυτές τις περιπτώσεις ο πεθερός επιφυλάσσεται να συντάξει προικοσύμφωνο για τη θυγατέρα του. Συγκατοικεί με το νιόπαντρο ζευγάρι και εξακολουθεί να έχει τον πρώτο λόγο στην διαχείριση της περιουσίας του. Έτσι, στο γάμο, περιορίζεται συνήθως σε μια προφορική υπόσχεση παραχώρησης μέρους της περιουσίας. Μετά από μερικά χρόνια συνοίκησης, ο πεθερός συντάσσει το προικοσύμφωνο. Η περιουσία που παραχωρείται ορίζεται εις την κατοχή του γαμβρού, αλλά υπό την κυριότητα της κόρης του. Ο πεθερός-προικοδότης εμφανίζεται, ακόμα και μετά την παραχώρηση, να διατηρεί δικαίωμα συν-επικαρπίας στη γαμήλια δωρεά, ενώ εξακολουθεί να είναι ο αδιαμφισβήτητος ιδιοκτήτης της περιουσίας που δεν περιέχεται στο προικοσύμφωνο συμβόλαιο (Βλ. Προικοσύμφωνο 1871:1).

Το γεγονός ότι δεν γράφεται στο προικοσύμφωνο η περιουσιακή συνεισφορά του γαμβρού που παντρεύεται στο σπίτι της νύφης, σημαίνει επίσης ότι αυτός διατηρεί το δικαίωμά του στην πατρική του κληρονομιά. Έτσι, μετά το θάνατο του πατέρα του, μπορεί να προσέλθει στην διανομή της πατρικής περιουσίας και να διεκδικήσει τα υπόλοιπα που έχει να παίρνει για να συμπληρωθεί η κληρονομική του μερίδα. Αυτό βέβαια μπορεί να έχει ήδη κανονιστεί από την ημέρα του γάμου του. Πάντως, και στις δυο περιπτώσεις, είναι γεγονός ότι εθιμικά οι σώγαμβροι παίρνουν την αξία του κληρονομικού τους μεριδίου και όχι το ίδιο το μέρος που τους αναλογεί από την κτηματική, κυρίως, περιουσία του πατέρα τους. Οι αδελφοί-συγκληρονόμοι τού υπογράφουν γραμμάτια εξόφλησης. Ακόμα, όμως, κι αν οι σώγαμβροι λάβουν κτήματα ως πατρική δωρεά ή κληρονομικό μερίδιο, αυτά βρίσκονται ως επί το πλείστον σε άγονες ή ορεινές περιοχές. Σύμφωνα, λοιπόν, με το έθιμο ο σώγαμβρος «ευνοείται»

από την οικογένεια που τον δέχεται και όχι από την οικογένεια από την οποία προέρχεται.

Διαπιστώνουμε μιαν αντίφαση ανάμεσα στην εθιμική αρχή και την εθιμική πρακτική. Ενώ, λοιπόν, σύμφωνα με το έθιμο, ο γιος που πηγαίνει σώγαμβρος σε ένα άλλο νοικυριό, διατηρεί ακέραιο το δικαίωμά του σε ίσο μερίδιο με τους άλλους αδελφούς του στην πατρική κληρονομιά, στην πράξη «αποξενώνεται». Η γυναικοπατροτοπική μεταγαμήλια εγκατάστασή του σημαίνει ότι η *εγκατάληψη* της οικιακής μονάδας παραγωγής και κατανάλωσης που συνιστά η οικογένεια καταγωγής του, συμπαρασύρει και την αντικατάσταση του κληρονομικού του μεριδίου από την αξία του σε χρήματα. «Όταν μάλιστα μπαίνει σε μεγάλο νοικοκυριό, οφείλει να αρκεστεί σε ένα συμβολικό ποσό».

Όσον αφορά στην κοινωνική θέση του σώγαμβρου, στον κοινωνικό χώρο της κοινότητας υποδοχής, αυτή είναι άμεσα εξαρτημένη από το συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα στο γαμβρό και τον πεθερό. Να σημειώσουμε ότι σώγαμβροι από το Αγιονόρι πήγαιναν συνήθως στην Κάτω Κλένια, στα Αθίκια, ή τον Αη-Βασίλη και όχι μέσα στο Αγιονόρι, από τη μια οικογένεια στην άλλη. Έτσι, η γυναικοπατροτοπική εγκατάσταση συνδυαζόταν με μια εξωχωρική μετακίνηση του σώγαμβρου πάντα μέσα, όμως, στην ευρύτερη γαμήλια περιοχή ανταλλαγής συζύγων.

Συνήθως, όσα περισσότερα περιουσιακά στοιχεία (μετρητά, κινητά ή ακίνητα) μετέφερε ο γαμβρός από το πατρικό του σπίτι στη γαμήλια εστία, τόσο περισσότερο σταθερή και σεβαστή ήταν η θέση του μέσα στην οικογένεια του πεθερού του. Το ίδιο, όμως, συνέβαινε κι αν αποδεικνυόταν καλός δουλευτής ή άξιος επαγγελματίας, ικανός να εξασφαλίσει την ευημερία του «σπιτιού του».

Η γυναικοπατροτοπική γαμήλια εγκατάσταση του σώγαμβρου είχε επιπτώσεις και στη γενιά των παιδιών του. Εθιμικά, λοιπόν, ο πρώτος γιος του ζευγαριού θα έπαιρνε το όνομα του μητρικού πάππου του και όχι του πατρικού, όπως συνηθίζεται στην ανδροπατροτοπική εγκατάσταση.

Όσο για το πατρώνυμο του σώγαμβρου, οι όποιες γραπτές ή προφορικές πληροφορίες σπάνια καταδεικνύουν αφομοίωση του γαμβρού στο «σπίτι» (το οίκημα και η περιουσία που «ορίζει») του πεθερού του. Δεν *χάνει* το όνομά του, αλλά εξακολουθεί, έστω και «μόνο στα χαρτιά», να το φέρει. Για μια ολοκληρωμένη εικόνα, όμως, ως προς τη διατήρηση ή όχι του πατρικού

ονόματος του σώγαμβρου για την «ονομάτισή» του (όροι αναφοράς), θα πρέπει να γίνει έρευνα και στο επίπεδο των παρονομάτων. Ο καθένας, σε όλη αυτή τη συστάδα των χωριών, έχει το παρατσούκλι του. Ίσως, λοιπόν, να ήταν αυτό που έσβηνε μετά το γάμο, ή να αντικαθίστατο από ένα νέο παρανόμι που να προσιδίαζε στη γαμήλια κατάσταση του γαμβρού.

Ο θεσμός του σώγαμβρού ήταν συνηθισμένος στο Αγιονόρι. Ως κοινωνικά αποδεκτός, αποτελούσε ουσιαστικά ένα μέσο για μια μικρότερη διαμέληση της πατρικής κληρονομιάς. Ένας γιος λιγότερος στο σπίτι, σήμαινε ένα μερίδιο λιγότερο. Όταν αρχίζουν να παντρεύονται τα αρσενικά παιδιά μιας οικογένειας και να εγκαθίστανται πατροτοπικά, τότε είναι οι δικοί τους απόγονοι που, μεγαλώνοντας, αντικαθιστούν εκ των πραγμάτων την εργατική δύναμη των γιων που εγκατέλειψαν το πατρικό σπίτι, στο οποίο «πρόσφεραν μόνον μέχρι το γάμο τους». Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των γιων, τόσο μεγαλύτερο περιθώριο υπάρχει για την υιοθέτηση τέτοιων στρατηγικών, που φαίνεται να *απαιτούνται* και να *επιβάλλονται* όχι μόνον για να διασφαλιστεί η βιώσιμη λειτουργία της διευρυμένης οικογένειας, όσο κι αν αυτή διαρκούσε, αλλά και για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερο μερίδιο στις πυρηνικές οικογένειες που προκύπτουν από την διάσπασή της.

Ο ανδροτοπατροτοπικός τρόπος εγκατάστασης μετά το γάμο, που τείνει στο σχηματισμό διευρυμένων νοικοκυριών, ή οικιακών μονάδων, έχει σχέση με την κύρια οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής, που ήταν η κτηνοτροφία: «Παλαιά, όλοι είχαν *πράμματα* (ζώα). Μόνον πέντε-έξι μικρές οικογένειες δεν είχαν». Και τα κοπάδια χρειάζονται πολλά χέρια. Όσο διάστημα, λοιπόν, συμβίωναν στο πατρικό σπίτι τρεις γενιές, δηλαδή ο πατέρας με τον/τους παντρεμένο/ους γιο/ους του και τα παιδιά του/τους «είχαν ένα τσουκάλι κι αμοίραστα τα κοπάδια και τα κτήματα»[29]. Το διευρυμένο αυτό νοικοκυριό αποτελούσε τη μονάδα παραγωγής και

[29] Οι Αγιονορίτες πάντα θεωρούσαν τη γεωργία ως την κύρια οικονομική τους απασχόληση (γεωργοκτηματίες), και αυτό παρά το γεγονός ότι κατείχαν μεγάλα κοπάδια, πρόβατα και γίδια. Τα έξοδα για τις ζωοτροφές (έφερναν, κυρίως από τα Λιβάδια, βαμβακόσπορο, βρώμη, τριφύλια, και έσπερναν και οι ίδιοι κριθάρια) και η «κερδοσκοπία» των τυροκόμων, τους έκαναν να θεωρούν κατά κάποιο τρόπο τη κτηνοτροφία ως παθητικό. Πάντως, όλες οι οικογένειες είχαν ιδιόκτητους αγρούς, σχεδόν σε όλες τις καλλιεργήσιμες περιοχές της περιφέρειας Αγιονορίου. Ενώ, η εθιμική ισομοιρία και τα κληρονομικά μερίδια/τεμάχια οδηγούσαν σε μια ιδιοκτησία κατεσπαρμένη.

κατανάλωσης[30]. Ο γιος που έκανε «δικιά του κατούντα», δηλαδή που άνοιγε δικό του σπίτι, έπαιρνε και το μερίδιό του στο γάμο. Τα χωριστά σπίτια σήμαιναν κατά κανόνα και χωριστές οικονομίες.

Διακρίνουμε, λοιπόν, τρεις φάσεις στην εξέλιξη της οικογένειας και, κατ'επέκταση, στην διαμόρφωση του νοικοκυριού. Η πρώτη φάση ταυτίζεται με την επέκταση της αρχικής γενετικής οικογένειας, μέσω του γάμου και της μεταγαμήλιας πατροτοπικής εγκατάστασης των γιων (ή της θυγατέρας, σε περίπτωση έλλειψης αρσενικού απογόνου)[31]. Είναι η φάση της διεύρυνσης. Η δεύτερη φάση, αυτή της διάσπασης, αρχίζει με την μετεγκατάσταση του παντρεμένου πρωτότοκου γιου και, στη συνέχεια, των υπόλοιπων παντρεμένων αρσενικών αδελφών του, από το πατρικό τους σπίτι σε άλλες νεοτοπικές κατοικίες. Η τρίτη και τελευταία φάση σηματοδοτεί την υποκατάσταση της πρωταρχικής γενετικής οικογένειας από την οικογένεια του κληρονόμου του πατρικού σπιτιού. Ξεκινά με το θάνατο των γονιών και συνεχίζεται με την σταδιακή διεύρυνση της διάδοχης οικογένειας, που εθιμικά είναι αυτή του υστερότοκου γιου.

Είναι ενδιαφέρον ότι η τοπική εθιμική πρακτική δεν ευνοεί το σχηματισμό οικιακών μονάδων, στις οποίες να συνυπάρχουν περισσότερες από τρεις γενιές. Έτσι, στο Αγιονόρι, η φάση της εξάπλωσης είναι μάλλον βραχύχρονη, εφόσον η συμβίωση στο πατρικό σπίτι των παντρεμένων γιων με τους γονείς και τα αδέλφια τους τείνει να είναι πρόσκαιρη. Καθυστερεί μεν την διάσπαση της πρωταρχικής οικογένειας, αλλά δεν την αναιρεί. Αντίθετα, όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των αρσενικών παιδιών, τόσο μικρότερης διάρκειας είναι και η φάση συμβίωσής τους. Στην δε τελική διαδικασία, αυτή της υποκατάστασης, ως κληρονόμος του πατέρα χαρακτηρίζεται ο γιος που παραμένει ως παντρεμένος (ή ανύπανδρος) στο πατρικό του σπίτι, γηροκομεί τους γέροντες γονείς και μετά το θάνατό τους κληρονομεί το μεγαλύτερο μερίδιο του σπιτιού εξαγοράζοντας και τα μερίδια των αδελφών του. Ο γιος,

[30] Αντίστοιχη ήταν και η οργάνωση όταν ο πατέρας έφερνε γαμβρό στο σπίτι για να παντρέψει τη μοναχοκόρη του. Για τη μονογραφία και την ανάδειξη της αγροτικής κοινότητας ως κατεξοχήν πεδίου έρευνας, σημαντικό ρόλο έπαιξε η ίδια η οικογενειακή σύνθεση, οι οικογενειακές οικονομικές μονάδες (παραγωγής και κατανάλωσης) που ενίσχυαν την εικόνα αυτάρκειας της κοινότητας, εμπεδώνοντας τον συσχετισμό ανάμεσα στο σύστημα χωριό και τη συγγένεια. Βλ.αναφορικά το έργο του F. Le Play και της σχολής του (19^{ος} αιώνας).

[31] Πατροτοπική ευρεία οικογένεια / patrilocal extended family / famille étendue patrilocale.

λοιπόν, που αναλαμβάνει τη φροντίδα του πατέρα, έχει και ένα κεκτημένο δικαίωμα στο πατρικό σπίτι.

Στο Αγιονόρι, κατά γενικό κανόνα, ο πρωτότοκος γιος είναι ο πρώτος που μετά το γάμο του θα εγκαταλείψει το πατρικό, ενώ ένας από τους υστερότοκους θα διεκδικήσει τη συγκατοίκηση με τους γέροντες γονείς. Έτσι, σύμφωνα με το τοπικό έθιμο, διαμορφώνεται ένα προτιμητικό δικαίωμα υστερογονίας που βασίζεται στην κατά ηλικία σειρά στο γάμο.

Η οργάνωση της συγγένειας

Η καταγωγή είναι αμφίπλευρη/αδιαφοροποίητη και αναγνωρίζονται ως αιματοσυγγενείς στον ίδιο βαθμό τόσο οι πατρικοί όσο και οι μητρικοί συγγενείς.

Η αμφιπλευρική διάσταση της αιματοσυγγένειας διέπει μεν τη σύσταση της ατομοκεντρικής ομάδας συγγένειας που συνιστά το σόι, αφήνει, όμως, το περιθώριο για την διαμόρφωση μιας πατροπλευρικής γραμμής καταγωγής, που υλοποιείται εθιμικά μέσα από τη μεταβίβαση του οικογενειακού ονόματος, αλλά και με την προήγηση των πατροπλευρικών βαπτιστικών στην ονοματοδοσία των απογόνων (ο πρωτότοκος γιος και η πρωτότοκη κόρη παίρνουν αντίστοιχα το όνομα του πατρικού παππού και της πατρικής γιαγιάς).

Επίσης, η μονογραμμική αυτή τάση ανιχνεύεται κοινωνικά μέσα από:

- την προνομιακή θέση των γιων έναντι των θυγατέρων
- την ανδροπατροτοπική μεταγαμήλια εγκατάσταση, που απομακρύνει τις κόρες από το πατρικό σπίτι
- την διεύρυνση του νοικοκυριού μόνο με το γάμο των αρσενικών παιδιών
- τη θέση εξουσίας που κατέχει η πεθερά έναντι της νύφης, η οποία διαιωνίζεται από τις εθιμικές στρατηγικές διαπαιδαγώγησης που υπαγορεύουν το σεβασμό, την υπακοή αλλά και την αγάπη προς τη μητέρα του συζύγου.[32]

[32] Όλες οι πληροφορήτριες με ρωτούσαν αν έχω πεθερό και πεθερά, χωρίς ποτέ να με ρωτήσουν αν έχω γονείς. Όλες μού έλεγαν ότι πρέπει «να έχω μέλι στο στόμα όταν απευθύνομαι στην πεθερά μου» και ότι πρέπει να μην της αντιμιλώ «και να την υπακούω σε όλα».

- την εθιμική απομάκρυνση των θυγατέρων από την πατρική ακίνητη περιουσία με την εξαγορά των κληρονομικών τους μεριδίων και την απόδοση του τιμήματος κατά το γάμο τους σε μετρητά και ρουχισμό υπό τη μορφή προίκας
- την τελετουργική συγκέντρωση, κατά τις επετείους και τις μεγάλες θρησκευτικές εορτές, όλων των αρσενικών παιδιών και των οικογένειών τους στο σπίτι του πατέρα, είτε παραμένουν στην κοινότητα, είτε έχουν μετοικήσει σε άλλο χωριό
- την έντονη γενεαλογική μνήμη σε ότι αφορά στους ανιόντες από την πλευρά του πατέρα, σε αντιδιαστολή με την *κοντή* μνήμη σε ότι αφορά στη μητρική γιαγιά ή προγιάγια και τους αιματοσυγγενείς τους. Συχνά οι πληροφορητές δεν θυμούνται ούτε το όνομα της μητρικής γιαγιάς τους
- τη γενεαλογική λήθη που αφορά στους αγχιστειακούς συγγενείς της αδελφής τους, αλλά συχνά και των παιδιών της, λήθη που είναι ακόμα εντονότερη, όταν η αδελφή έχει παντρευτεί και μετοικήσει σε άλλη κοινότητα. Το αντίστοιχο συμβαίνει και με τους μητροπλευρικούς συγγενείς της συζύγου του αδελφού. Αρκετοί πληροφορητές, ενώ πάντα θυμούνται και αναφέρουν το όνομα του πατέρα της γυναίκας του αδελφού τους, δεν θυμούνται το όνομα ή το πατρώνυμο της μητέρας της, κυρίως βέβαια αν η νύφη κατάγεται από άλλη κοινότητα.

Η ίδια η αρχή της εξωγαμίας, σε συνδυασμό με τη γενικευμένη γαμηλιακή ανταλλαγή (που περιορίζεται μόνον από τις απαγορεύσεις της εκκλησίας), αλλά και με την πατρογραμμική τάση της συγγένειας, είναι στοιχεία που *διευκολύνουν* τη γενεαλογική λήθη για όσα αφορούν στις νύφες που *εισάγονται* στην οικογένεια, προερχόμενες από διάφορες εξωχώριες εξωγαμικές ομάδες[33].

Δεν συμβαίνει, βέβαια, το ίδιο όταν πρόκειται για εσωχώρια γαμήλια ανταλλαγή ή για γάμο μέσα στην αμφίπλευρη συγγένεια.

Γάμος και αγχιστεία

Τη γαμηλιακή συμπεριφορά της κοινότητας τη μελέτησα μέσα από τη γενεαλογία του παππά Παναγιώτη Χρ. Σκούρτη.

---

[33] Forme élargie d’échange matrimonial généralisé (Claude Lévi-Strauss).

Ο πρώτος ανιών που αναφέρει είναι ο πρόσπαππός του, Μιχαήλ Δημ. Σκούρτης. Μια κατά προσέγγιση χρονολογία γέννησής του μπορούμε να την υπολογίσουμε με βάση τη χρονολογία σύνταξης του προικοσυμφώνου συμβολαίου του γιου του, Δημήτρη, το 1856.

Ο Μιχαήλ απέκτησε τέσσερις γιους και δυο θυγατέρες, από τις οποίες η μεγαλύτερη, η Σοφία, απεβίωσε νήπιο. Οι γιοι κατά σειρά γέννησης είναι οι : Δημήτρης, Ιωάννης, Χρήστος, Γεώργιος. Η υστερότοκη κόρη του ονομάζεται Σταμάτα. Η γυναίκα του ονομαζόταν Μαρίνα, αλλά ο πληροφορητής δεν θυμάται το πατρώνυμο της.

Από τα πέντε παιδιά του Μιχαήλ κατέγραψα τους απογόνους μόνον των τριών πρώτων γιων, του Δημήτρη, του Ιωάννη και του Χρήστου[34].

Εκτός από το βαπτιστικό όνομα του κάθε απογόνου, έγινε προσπάθεια να καταγραφούν το ονοματεπώνυμο του/της συζύγου του, ο τόπος καταγωγής του/της, η μεταγαμήλια εγκατάσταση του νέου νοικοκυριού, η οικονομική δραστηριότητα και τα ονόματα των παιδιών, κατά σειρά γέννησής τους. Η διαδικασία αυτή επανελήφθη σε κάθε γενεαλογικό επίπεδο για όλους τους κατιόντες.

Για λίγες περιπτώσεις, αναφέρονται και τα προικώα αγαθά των θυγατέρων.

Παρενθετικά : Επειδή δεν έχω πια τα γενεογραφήματα που είχα συντάξει το 1983, με την βοήθεια των νοταριακών εγγράφων που παραθέτω παραπάνω, θα προσπαθήσω να δώσω μερικούς χρονολογικούς ενδείκτες για τα πρόσωπα που αναφέρονται στην γενεαλογία. Ο πρόσπαππος του πληροφορητή μας, ο Μιχαήλ Δημ. Σκούρτης, ήταν κάτοικος Αγιονορίου και ο γιος του, Δημήτρης, παντρεύτηκε και εγκαταστάθηκε ως σώγαμβρος στην Κλένια το 1856, χρονολογία που προκύπτει από το προικοδοτήριο του 1871 στο οποίο προσδιορίζεται η σύνταξή του 15 χρόνια μετά το γάμο. Στη συνέχεια, το 1878, ο Μιχαήλ Δημ. Σκούρτης εμφανίζεται να προικοδοτεί ως πάππος την εγγονή του Γεωργίτσα, θυγατέρα του αποβιώσαντος γιου του Χρήστου (προικοσύμφωνο 3), που παντρεύεται με τον Κων/νο Μιχαήλ Σκούπα στο Αγιονόρι. Ο Γεώργιος Χρ. Σκούρτη που, το 1881, προικοδοτεί την κόρη του Μαρία (προικοσύμφωνο 5) είναι παράλληλος πρωτοξάδελφος του Δημητρίου Μιχαήλ Σκούρτη, άρα ο πατέρας του Χρήστος είναι αδελφός του Δημήτρη, πρόσπαππου του πληροφορητή μας. Η Μαρία εγκαθίσταται ως νύφη στην Κάτω Κλένια. Το 1884 (προικοσύμφωνο 7), ο

[34] Η γενεαλογία δεν ολοκληρώθηκε, διότι ο πληροφορητής αρρώστησε και εισήχθη στο νοσοκομείο Κορίνθου.

Δημήτρης Μιχ. Σκούρτης παντρεύει και προικοδοτεί στην Κάτω Κλένια την κόρη του Γεωργίτσα με τον Γεώργιο Καλαρά. Η Γεωργίτσα του Δημητρίου είναι παράλληλη πρωτοξαδέλφη της Γεωργίτσας του Χρήστου που προαναφέραμε. Ο Λεωνίδας Σκούρτης που παντρεύεται το 1889 στην Κάτω Κλένια με την Ευγενία Νικ. Ππαθανασίου, φαίνεται να είναι γιος του Δημητρίου Μιχ. Σκούρτη (προικοσύμφωνο 10). Σύμφωνα με τη Διαθήκη 2 του 1907, στο Χιλιομόδι είναι εγκατεστημένος ο κλάδος του Χρήστου Σ. Σκούρτη που, ως διαθέτης, καθιστά κληρονόμους του τις 5 θυγατέρες του και τους 3 εγγονούς και τη 1 εγγονή του, παιδιά του αποβιώσαντος γιου του Παναγιώτη. Αν δεχτούμε ότι ο διαθέτης πρέπει να ήταν περίπου 60 χρονών το 1907 κατά τη σύνταξη της διαθήκης του, τότε θα πρέπει να γεννήθηκε την περίοδο 1835-40. Στην ίδια ηλικιακή ομάδα φαίνεται να ανήκει και ο Δημήτρης Μιχαήλ Σκούρτης που, από το γάμο του το 1856, υπολογίζουμε ότι θα πρέπει να γεννήθηκε την περίοδο 1830-35. Να σημειώσουμε ότι μέσα από τα προικοδοτήρια αναφαίνεται ότι η ηλικία γάμου για τα αρσενικά παιδιά τοποθετείται γύρω στα είκοσι τους χρόνια. Ο δευτερότοκος γιος του παντρεύτηκε και εγκαταστάθηκε και αυτός ως σώγαμβρος στο Χιλιομόδι. Υπολογίζουμε τη γέννησή του στην δεκαετία 1860. Άρα πρέπει να είχε περίπου την ίδια ηλικία με τον αποβιώσαντα στο Χιλιομόδι Παναγιώτη Χρ. Σκούρτη. Δεν μπορούμε να υπολογίσουμε τον ακριβή βαθμό συγγένειας ανάμεσά τους.

Η γενεαλογία αυτή, παρά το γεγονός ότι δεν είναι ολοκληρωμένη, μας έδωσε πολλά και αξιόλογα στοιχεία για τη γαμηλιακή συμπεριφορά της κοινότητας.

Η οικογένεια Σκούρτη υπήρξε πάντα η μεγαλύτερη και πλουσιότερη του Αγιονορίου, ακολουθούμενη από την οικογένεια Σκούπα.

Ένα πρώτο στοιχείο είναι το μεγάλο ποσοστό επιγαμίας ανάμεσα στις δυο αυτές οικογένειες.[35] Σχετικά μεγάλη επιγαμία υπάρχει και με τις οικογένειες Μπίτζιου και Καλλιμάνη.

Στους πίνακες ΙΙ και ΙΙΙ[36] καταγράφονται οι κατιόντες των Δημήτρη και Ιωάννη Μιχαήλ Σκούρτη, ενώ στον πίνακα Ι προσπάθησα να αποτυπώσω τους ενδοσυγγενειακούς γάμους που γίνονται μέσα στην ευρύτερη οικογένεια[37].

---

[35] Ο όρος οικογένεια χρησιμοποιείται εδώ με τη σημασία της αμφιπλευρικής ομάδας καταγωγής.

[36] Όπως το αναφέρω και στην Εισαγωγή, δεν έχω πλέον αυτούς τους πίνακες.

[37] Αποφεύγω να χρησιμοποιήσω τον όρο «αιμομικτικός γάμος», διότι η σημασία του έχει εκπέσει και δεν αποδίδει την ανθρωπολογική έννοια «marriage consanguin». Ο ενδοσυγγενειακός γάμος είναι ο γάμος μέσα στο συγγένειο, δηλαδή ανάμεσα σε πατροπλευρικούς ή μητροπλευρικούς συγγενείς, που βρίσκονται στο ίδιο ή προέρχονται από διαφορετικά γενεαλογικά επίπεδα.

Ξεκινώντας από τη γενεαλογία του Δημητρίου Μιχαήλ Σκούρτη, παρατηρούμε ότι η μεταγαμήλια εγκατάστασή του στο σπίτι του πατέρα της γυναίκας του, στην Κάτω Κλένια, επηρέασε στη συνέχεια και τη *γαμηλιακή συμπεριφορά* των απογόνων του. Τα πέντε, λοιπόν, από τα έξι παιδιά του (2η κατιούσα γενιά υπολογίζοντας από τον πατέρα του πατέρα τους) παντρεύτηκαν στην Κάτω Κλένια, ενώ ο δεύτερος γιος του πήγε σώγαμβρος στο Χιλιομόδι.

Στην 3η κατιούσα γενιά γίνονται δώδεκα γάμοι μέσα στην Κλένια και έξι άλλοι στις γύρω κοινότητες: Σολωμό, Χιλιομόδι, Άι-Βασίλη, Κοντόσταυλο και στην Κόρινθο. Τέσσερεις γάμοι γίνονται εκτός Κορινθίας, από τους οποίους οι δυο αφορούν σε μεταναστεύσαντες στην Αυστραλία.

Στην 4η κατιούσα γενιά, πραγματοποιούνται έξι γάμοι μέσα στην Κάτω Κλένια, έξι άλλοι στις γύρω κοινότητες και στην Αθήνα. Ενώ, μόνον σε μια περίπτωση αναφέρεται γάμος όπου η νύφη προέρχεται από το Αγιονόρι.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι είναι πολύ λίγα τα επίθετα που παραπέμπουν σε οικογένειες από το Αγιονόρι, ή που εμφανίζονται συχνά και στα τέσσερα γενεαλογικά επίπεδα. Με αυτό εννοούμε ότι, για τους απογόνους του Μιχαήλ Σκούρτη, είναι λίγες οι περιπτώσεις γάμων όπου ο γαμβρός ή η νύφη είναι κάτοικοι Αγιονορίου. Σημειώνουμε μόνον τρεις *τυπικές συμπεριφορές* όπου δυο πρώτα πατρογραμμικά ξαδέλφια (cousins parallèles patrilateraux) παντρεύονται με δυο πατρογραμμικές ξαδέλφες. Δυο πρώτες ξαδέλφες από πατέρα παντρεύονται δυο εξαδέλφους από πατέρα. Ένας ξάδελφος και η ξαδέλφη του από αδελφή του πατέρα του (cousins croisés) παντρεύονται δυο εξαδέλφους με άγνωστο βαθμό συγγένειας. Και τέλος μια ακόμη περίπτωση ανταλλαγής γυναικών ανάμεσα στην δεύτερη και στην τρίτη γενιά μετά την γενιά των αδελφών (διαγώνια ανταλλαγή/γάμος ανάμεσα σε δευτερότριτα σταυρωτά ξαδέλφια), η οικογένεια Σκούρτη με την οικογένεια Μπακλόρη. Ο ίδιος τύπος διαγώνιας ανταλλαγής παρατηρείται δυο φορές και με την οικογένεια Κορδώση, ανάμεσα στην πρώτη, τη δεύτερη και και την τρίτη γενιά.

Άλλο στοιχείο που προκύπτει είναι η σχετικά μικρή μετακίνηση γυναικών-νυφών σε άλλη κοινότητα. Μόνον σε δυο περιπτώσεις στην 3η γενιά και σε άλλες δυο στην 4η γενιά εντοπίζουμε γυναίκες που να παντρεύονται έξω από την κοινότητα καταγωγής τους, στην προκειμένη περίπτωση έξω από την Κάτω Κλένια. Η παραμονή των γυναικών εντός της κοινότητας αποδίδεται

από τους πληροφορητές στις καλές συνθήκες διαβίωσης που προσφέρει η κοινότητα.

Η γενεαλογία του αδελφού του Δημήτρη, του Ιωάννη Μιχ. Σκούρτη, κατοίκου Αγιονορίου, μας δίνει μιαν άλλη εικόνα γαμήλιας συμπεριφοράς.

Στην 1η γενιά ο Ιωάννης φέρνει νύφη από το Στεφάνι. Στην 2η γενιά, τρία (3) από τα παιδιά του παντρεύονται μέσα στο Αγιονόρι, ενώ η τρίτη κόρη του πηγαίνει νύφη στον Άι-Βασίλη.

Στην 3η γενιά γίνονται συνολικά 22 γάμοι, από τους οποίους οι εννέα (9) μέσα στο Αγιονόρι. Έξι (6) γυναίκες πηγαίνουν νύφες σε γειτονικές κοινότητες, ενώ ένας (1) μόνον άνδρας μετακινείται ως σώγαμβρος (στα Αθίκια). Δυο άλλοι παντρεύονται στην Κόρινθο, από τους οποίους ο ένας τελικά μεταναστεύει, ενώ ο άλλος εγκαθίσταται στο προικώο. Τέσσερεις (4) γυναίκες παντρεύονται στο Αγιονόρι. Δηλαδή, από τις δέκα (10) γυναίκες οι έξι (6) μετακινούνται προς άλλες κοινότητες, ενώ από τους δώδεκα (12) άνδρες μόνον οι τρεις (3) παντρεύονται εκτός κοινότητας.

Στην ίδια αυτή γενιά παρατηρούμε ότι δεν έρχεται προς το Αγιονόρι καμμιά νύφη απέξω. Παρατηρούμε επίσης προτιμητικούς γάμους ανάμεσα στο Αγιονόρι και το Σολωμό: στην τρίτη γενιά η οικογένεια στέλνει δυο γυναίκες (αδελφές που παντρεύονται δυο πρώτους εξαδέλφους) στο Σολωμό, ενώ στην τέταρτη παίρνει δυο γυναίκες (δυο αδελφοί παντρεύονται δυο πρώτες εξαδέλφες). Στη συνέχεια, παντρεύονται μέσα στο Σολωμό και τα παιδιά των γυναικών που παντρεύτηκαν και εγκαταστάθηκαν εκεί στην προηγούμενη γενιά.

Δεν έχουμε τη δυνατότητα να εξακριβώσουμε αν υπάρχει συγγενειακός δεσμός μεταξύ των Δημήτρη Τσουλουμά και Κωνσταντίνου Τσουλουμά της 3ης γενιάς, και των Ευγενία Καραβοκύρη και Ελένης Καραβοκύρη της 4ης γενιάς, οπότε θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για *άμεση συμμετρική περιορισμένη ανταλλαγή* ανάμεσα στις δυο οικογένειες[38]. Αρκούμεθα στο να διαπιστώσουμε τη συγκέντρωση συγγενών δευτέρου, τρίτου ή και τέταρτου βαθμού σε μια κοινότητα με την οποία έχουν ήδη υπάρξει γαμήλιες ανταλλαγές.

---

[38] Echange direct restreint symétrique, Lévi-Strauss, Les structures élémentaires de la parenté, Paris, Mouton, 1949.

Αντίστοιχη γαμήλια συμπεριφορά έχουμε, επίσης, και στην περίπτωση των Γεωργίου και Αλεξάνδρου Αναστασίου Σκούρτη (αδελφών των δυο προηγούμενων) που παντρεύονται και αυτοί δυο εξαδέλφες (τέταρτη γενιά).

Το ίδιο συμβαίνει και με τους γιους των δυο αδελφών, της Αναστασίας και της Μαρίνας Ιωάννου Σκούρτη (πρώτες παράλληλες ξαδέλφες/cousines parallèles patrilatérales au premier degré) που παντρεύονται δυο πρώτες παράλληλες εξαδέλφες (cousines parallèles patrilatérales au premier degré), την Καλλιόπη και την Αγγελική Καλιμάνη αντίστοιχα.

Η περιορισμένη διαχρονία των γενεαλογιών μας εμποδίζει να μελετήσουμε την εξέλιξη αυτών των προτιμητικών γαμήλιων ανταλλαγών μεταξύ των οικογενειών. Σε λίγες μόνον περιπτώσεις (πίνακες IV, V, VI) μπορέσαμε να διαπιστώσουμε την αναδίπλωση της γαμήλιας συγγένειας στον 8^{ο}, 6ο ή, πιο συχνά, ανάμεσα στον 8^{ο} και τον 7^{ο} βαθμό (γάμος διαγώνια ανάμεσα σε τρίτο-δεύτερα ξαδέλφια) μέσα στην ευρύτερη συγγένεια – σόι του πατέρα ή της μητέρας.

Σε δυο περιπτώσεις βλέπουμε ακόμη και γάμους ανάμεσα σε άνδρα και γυναίκα που φέρουν το ίδιο πατρώνυμο, ενώ σε άλλες τρεις, στη γενιά της κόρης, επανέρχεται στο γάμο της το πατρώνυμο της μητέρας της. Παράδειγμα: η Ελένη Μπίτζιου, κόρη της Μαρίνας Ιωάννου Σκούρτη, παντρεύεται τον Αναστάση Κων/νου Σκούρτη (δεν μπόρεσα να υπολογίσω τον βαθμό συγγένειας ανάμεσα σε γαμβρό και νύφη και σε γαμβρό και πεθερά).

Τα στοιχεία για την 5^{η} κατιούσα γενιά είναι ιδιαίτερα ελλειπή. Στους 11 γάμους που καταγράφουμε μόνον ένας γίνεται μέσα στο Αγιονόρι, ενώ οι οκτώ άλλοι γίνονται μέσα στις γειτονικές πεδινές κοινότητες. Γεγονός που αποδίδει τη σταδιακή εγκατάλειψη των ορεινών κοινοτήτων, λόγω της μαζικής μετακίνησης των πληθυσμών προς προσφορότερες περιοχές.

Από την 4^{η}, όμως, γενιά παρατηρείται ήδη αυτή η τάση απομάκρυνσης από το Αγιονόρι, εφόσον από τους 33 γάμους (πάλι τα στοιχεία είναι σχετικά ελλειπή) μόνον οι πέντε έγιναν μέσα στο Αγιονόρι. Δυο γάμοι έγιναν στην Αθήνα, ενώ οι υπόλοιποι έγιναν στις γειτονικές κοινότητες και στην Κόρινθο.

Σε αυτή τη γενιά εντοπίζουμε και οκτώ μεταναστεύσεις προς Γερμανία, Βραζιλία, Αυστραλία (7 άνδρες και 1 γυναίκα). Και οι οκτώ προέρχονται από δυο μόνον οικογένειες. Από την πρώτη οικογένεια, ο πρωτότοκος γιος εγκαθίσταται στη Γερμανία ενώ οι δυο υστερότοκοι μεταναστεύουν στην

Αυστραλία. Στη δεύτερη περίπτωση, τέσσερεις αδεφοί με την αδελφή τους εγκαθίστανται μόνιμα στη Βραζιλία. Δεν υπάρχουν καθόλου πληροφορίες για την εγκατάστασή τους εκεί.

Όσον αφορά στη γενεαλογία του Χρήστου Μιχαήλ Σκούρτη, αδελφού του Ιωάννη, παρατηρούμε ότι και αυτός πήρε γυναίκα από το Στεφάνι, όπως ο αδελφός του. Ο πληροφορητής δεν θυμάται αν υπήρχε σχέση συγγένειας μεταξύ των δυο γυναικών.

Στη 2η γενιά γίνονται μόνον δυο γάμοι και οι δυο μέσα στο Αγιονόρι.

Στην 3η γενιά, από τις εννιά (9) συνολικά θυγατέρες της πατριάς, οι τέσσερεις (4) παντρεύονται μέσα στο Αγιονόρι, ενώ οι υπόλοιπες πέντε (5) πηγαίνουν νύφες στις γειτονικές κοινότητες: Άι-Βασίλης (1), Στεφάνι (2), Κλένια (1), Χιλιομόδι (1).

Από τα τρία (3) αγόρια αυτής της γενιάς μόνον ένας παντρεύτηκε με Αγιονορίτισσα. Ο δεύτερος πήρε γυναίκα από τις Λίμνες και αργότερα μετοίκησε στο Χιλιομόδι, ενώ ο τρίτος έφερε νύφη από τον Άι-Γιάννη.

Και τα πέντε παιδιά που παντρεύτηκαν μέσα στο Αγιονόρι, διάλεξαν συζύγους μέσα στην κοντινή ή μακρινή αμφίπλευρη συγγένεια.

Στην 4η γενιά έχουμε 26 θυγατέρες. Από αυτές οκτώ μόνον παντρεύτηκαν με Αγιονορίτες, οι οποίοι βέβαια είναι συγγενείς τους στον 6ο, 8ο ή 10ο βαθμό συγγένειας – δεύτερα ξαδέλφια, τρίτα, ή τέταρτα ξαδέλφια, ή τριτοτέταρτα, κλπ (διαγώνια συγγένεια ανάμεσα στους επάλληλους βαθμούς)[39]. Οι υπόλοιπες πήγαν νύφες στις γειτονικές κοινότητες: Σολομός (1), Χιλιομόδι (1), Άσσος (1), Φίχτια (2), Κλένια (2), Κουταλάς (2), Στεφάνι (1), Βώχα (1), Άι-Βασίλης (1, η μητέρα της είχε ήδη πάει νύφη από εκεί στο Αγιονόρι, στην προηγούμενη γενιά), Άργος (1, αδελφή της προηγούμενης), Χιλιομόδι (1, η μητέρα της είχε έρθει νύφη από εκεί στο Αγιονόρι).

Για τρεις γυναίκες αυτής της γενιάς δεν υπάρχουν πληροφορίες, ενώ μια έμεινε ανύπανδρη.

Από τα αγόρια, μόνον τέσσερεις παντρεύτηκαν μέσα στο Αγιονόρι, με εξαδέλφες τους στον 6ο και 7ο βαθμό συγγένειας, ενώ δυο άλλοι έφεραν γυναίκες από τον Άι-Βασίλη και τον Άι-Γιάννη. Δυο αδέλφια, και οι δυο

---

[39] Είναι σχετικά λίγοι οι γάμοι ανάμεσα σε πρωτοξάδελφα. Αντίθετα γίνονται συχνά ανάμεσα σε τεταρτόπεμπτα ξαδέρφια.

ναυτικοί, μετοίκησαν στην Αθήνα, όπου και παντρεύτηκαν. Ένας παντρεύτηκε στη Θήβα και ένας στο Σολομό (ήταν όμως ήδη εγκατεστημένος στο Χιλιομόδι). Μετά το θάνατο της γυναίκας του ξαναπαντρεύτηκε και πήρε νύφη από τη Βώχα. Για τρεις άλλους, γιοι θυγατέρων, που ήταν ήδη εγκατεστημένοι ο ένας στο Στεφάνι και οι δυο άλλοι στην Κλένια, λόγω του γάμου των μητέρων τους σε αυτές τις κοινότητες, δεν έχουμε πληροφορίες. Τέλος, έχουμε ακόμη μια μετοίκηση και γάμο στην Αθήνα, καθώς και έναν θάνατο από ατύχημα. Η μετοίκηση στην Αθήνα έγινε από τον Αι-Βασίλη.

Δεν υπάρχουν καθόλου πληροφορίες για τα παιδιά τεσσάρων γυναικών αδελφών, που στην $3^η$ γενεά είχαν όλες φύγει ως νύφες από το Αγιονόρι. Παρατηρούμε μόνον ότι και στις τέσσερεις περιπτώσεις, ενώ αυτές εγκαθίστανται σε γειτονικές κοινότητες με τις οποίες υπάρχουν σταθερές και επαναλαμβανόμενες σχέσεις επιγαμίας, τα πατρώνυμα των συζύγων τους εμφανίζονται για πρώτη φορά, τουλάχιστον σε ότι αφορά στις τρεις γενεαλογίες που επεξεργαζόμαστε.

Το ίδιο πρόβλημα συναντάμε και στην $5^η$ γενεά. Τα στοιχεία μας αφορούν μόνον στους γάμους που έγιναν και στις οικογένειες που παρέμειναν στο Αγιονόρι, ή μετοίκησαν στις γειτονικές κοινότητες, αλλά πάντα σε σχέση με οικογένειες με τις οποίες είχαν και παλαιότερα συνάψει επιγαμίες.

Σημειώνουμε, λοιπόν, 31 θυγατέρες από τις οποίες μόνον οι τρεις παντρεύονται μέσα στο Αγιονόρι. Είναι δε αξιοσημείωτο ότι και οι τρεις παίρνουν συζύγους από την πατριά Παπαχρήστου (πρόκειται δε μάλλον για παράλληλα πατροξάδελφα στον $6^ο$ βαθμό/δεύτερα ξαδέλφια).

Δυο άλλες από τις 31 θυγατέρες παντρεύτηκαν με απαγωγή, και η μια διαμένει τώρα στις Λίμνες (1983). Δώδεκα πήγαν νύφες στις γύρω κοινότητες: Κλένια (1, σήμερα διαμένει στην Αθήνα), Κουταλάς (1), Χιλιομόδι (3), Αρχαία Κόρινθος (1), Ζευγολατιό (1), Κιάτο (1), Εξαμίλια (1), Στεφάνι (1), Πρόσυμνα (1), Αθίκια (1). Μια παντρεύτηκε στην Κόρινθο και μια άλλη στην Αυστραλία με Αγιονορίτη μετανάστη (ο γάμος έγινε στην Αυστραλία).

Ένας ακόμα γάμος έγινε στο Αγιονόρι, αλλά με έναν άνδρα του οποίου η οικογένεια καταγωγής δεν φαίνεται να διατηρούσε σταθερές σχέσεις επιγαμίας με την οικογένεια Σκούρτη.

Σε αυτήν την $5^η$ γενεά, υπάρχουν και δέκα γυναίκες που είναι ακόμα ανύπανδρες (1983).

Ο μεγάλος αριθμός παιδιών δημιουργεί σημαντικά ηλικιακά διαστήματα μεταξύ όχι μόνον των αδελφών, αλλά κυρίως μεταξύ των εξαδέλφων όλων των βαθμών συγγένειας. Σε αυτόν το λόγο οφείλονται συχνά και οι γάμοι ακόμα και μεταξύ δευτερότριτων εξαδέλων – διαγώνια επιγαμία. Η μεγάλη διαφορά ηλικίας, γάμου και τεκνοποίησης ανάμεσα στο πρωτότοκο τέκνο και τον/την υστερότοκο/ή αδεφό/ή του, δημιουργούν στο επόμενο γενεαλογικό επίπεδο τέτοιες διαφορές που μερικές φορές οδηγούν σε *χάσμα* στην επόμενη γενεά.

Από τους άνδρες της 5ης γενεάς, οι τέσσερεις μόνον παντρεύτηκαν μέσα στο Αγιονόρι. Οι δυο από αυτούς πήραν νύφες μέσα στην κοντινή τους συγγένεια. Ένας άλλος έφερε νύφη από τον Άι-Γιάννη, και ένας από την Ήπειρο.[40] Υπάρχει επίσης και μια περίπτωση σώγαμβρου στο Μαψό. Οι υπόλοιποι μετακηνήθηκαν ως εξής: Κλένια (1, η γυναίκα του όμως είναι και αυτή Σκούρτη, αδιευκρίνιστος βαθμός συγγένειας), Χιλιομόδι (2), Κόρινθος (2, ο ένας μετοίκησε στη συνέχεια στην Αθήνα), Αθήνα (1), Άι-Γιάννης (1, στη συνέχεια μετοίκησε στην Κόρινθο).

Θέλω να παρατηρήσω ότι αυτή η τρίτη γενεαλογία που κατέγραψα επιτοπίως στο Αγιονόρι, είναι πολύ πιο ακριβής και πληρέστερη των δυο προηγούμενων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο πληροφορητής, αφού κατενόησε πια τι ακριβώς του ζητούσα, και ξεπέρασε τους δισταγμούς του, είχε αρχίσει να προετοιμάζεται πριν από κάθε συνάντηση.

Σεπτέμβριος 2019

---

[40] Γάμος με Ηπειρώτισσα είχε ήδη γίνει στο τέταρτο γεναλογικό επίπεδο. Σήμερα, υπάρχουν στο Αγιονόρι έξι νύφες από την Ήπειρο. Ένας Αγιονορίτης που βρέθηκε εργάτης στα Γιάννενα παντρεύτηκε εκεί «και οι συγγενείς της τον πίεσαν να πάρει κι άλλες κοπέλλες».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Βιβλιογραφία για τον τ. Δήμο Κλεωνών

1888. Χρυσανθόπουλος Φωτίος ή Φωτάκος, πρώτος υπασπιστής του Θ. Κολοκοτρώνη, *Βίοι Πελοποννησίων Ανδρών και των έξωθεν εις την Πελοπόννησον ελθόντων κληρικών, στρατιωτικών και πολιτικών των αγωνισαμένων τον αγώνα της επαναστάσεως*, εκδοθέντες υπό Σταύρου Ανδρόπουλου Αρεοπαγίτου, εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου.
http://users.uoa.gr/~nektar/history/3contemporary/fwtakos_bioi_peloponnhsiwn_andrwn.htm

Απόσπασμα

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΑΡΑΣ. Ἡ οἰκογένεια αὕτη τῶν Καλαράδων κατήγετο ἀπὸ τὸ χωρίον Ἁγιονόρι, ὅπου ἐγένετο ἡ περίφημος μάχη τοῦ Δράμαλη, καὶ ἐσύγκειτο ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Ἠσαΐαν διδάσκαλον Ἄργους, τὸν Παπᾶ Χρῆστον, τὸν εἰρημένον Γεώργιον καὶ τὸν Νικόλαον Ἰατρούς. Ὁ τελευταῖος οὗτος μετέβη καὶ εἰς τὴν Ρωσσίαν. Οὗτοι ὅλοι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὑπηρέτησαν πολυειδῶς τὴν πατρίδα, διὰ τῆς ιδασκαλίας καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, κατηχοῦντες καὶ διαδίδοντες τὰ τῆς Ἑταιρίας. Μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν ὑπηρέτησαν πολιτικῶς. Ὁ δὲ Γεώργιος ὑπῆρξε πληρεξούσιος τῶν Ἐθνοσυνελεύσεων καὶ βουλευτής.

1965. Μιχαηλ. Μιχ. Ιατρού, διδασκαλου, *Πατριδογνωστικό και Λαογραφικό υλικό χωρίου Στεφανίου*, Μελέτη του αρβανίτη «κουκουναρά» Διδασκάλου Μιχ. Ιατρού περί του Στεφανίου και των Στεφανιωτών, Στεφάνι 1965.

« Το Στεφάνι υπήρξε μαζί με τα χωριά Αγιονόρι, Άγιος Βασίλειος και Κλένια ένα από τα λίγα χωριά της περιοχής όπου οι κάτοικοι δεν ήταν αρβανίτες αλλά ελληνόφωνοι. Όμως, οι Στεφανιώτες ξεχώριζαν και ξεχωρίζουν ακόμα από τα υπόλοιπα ελληνόφωνα χωριά ως προς την προφορά τους, που δεν συναντιέται σε κανένα άλλο χωριό της ευρύτερης περιοχής. Έτσι προκύπτει το εύλογο ερώτημα περί της προέλευσης του, η οποία μάλλον πρέπει να συσχετίζεται με την καταγωγή των Στεφανιωτών. Το γλωσσικό αυτό ιδίωμα του Στεφανίου επιβιώνει ως τις ημέρες μας, αλλά κάτω από την πίεση κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων (αλλαγή στην δομή της παραδοσιακής κοινωνίας που συντηρούσε την τοπική γλωσσική μορφή) και της ευρείας χρήσης της κοινής μορφής της Νέας Ελληνικής (εξάπλωση της μέσω της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και των ΜΜΕ) όχι μόνο χρησιμοποιείται από όλο και λιγότερους ομιλητές (κυρίως ηλικιωμένους) αλλά και αλλοιώνεται σε όλα του τα επίπεδα (φωνητική, μορφολογία, λεξιλόγιο), τείνοντας να αφομοιωθεί με την κοινή Νέα Ελληνική. Αυτό δυσχεραίνει την προσπάθεια παρουσίασης

και εξέτασης των πλήρες στοιχείων που απαντούσαν στο γλωσσικό ιδίωμα του Στεφανίου. Στην συλλογή των στοιχείων μας βοήθησε ιδιαίτερα η εργασία που διεξάγει από τον τότε δάσκαλο του δημοτικού σχολείου, Μιχάλη Ιατρού, το 1964». (16/10/2009), Βλ. http://stephanion.gr/glossiko_idioma.htm

1996. ΣΤ. ΚΑΛΑΡΑΣ, *Κατοχικός εμφύλιος στο δήμο Κλεωνών (Αργολιδο-Κορινθίας).*
Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΛΑΡΑΣ (ΤΣΕΛΕΠΗΣ=Σαύρα, το παρατσούκλι του!) εκ του Χιλιομοδίου Κορινθίας ήταν ο "Αρχηγός" όπως αναφέρει, αντιστασιακής οργάνωσης, που όμως δεν αναφέρει τον τίτλο της. Στο χωριό μου Στεφάνι και στην περιοχή του τότε Δήμου Κλεωνών (13 χωριά -όπως αναφέρει αριθμητικά ο ίδιος -Στεφάνι-Αγιονόρι-Κλένια-Χιλιομόδι-Αγιος Βασίλειος-Αρχαίαι Κλεωναί (Κοντόσταυλος)-Σπαθοβούνι-Κουταλάς-Αθίκια-Μαψός-Σολωμός και άλλα δύο ίσως ο Αγιάννης και το Αγγελόκαστρο) ήταν γνωστή ως ΕΒΑΜ (Ελληνικό Βασιλικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Στις 15/12/1946 ο Σ. Καλαράς έφυγε για την Αμερική και επανήλθε μετά το τέλος του εμφυλίου, το Νοέμβριο 1949. Τον Ιούνιο του 1951 εγκατεστάθηκε μόνιμα στην Αμερική.

2003. Ξενοφών Ηλίας – Ζωή Ηλία, *Ο τέως δήμος Κλεωνών Κορινθίας 19ος – 20ός αιώνας.*

2008. http://kleftouria.blogspot.com/2008/04/1821-3.html

Αντώνιος Μηλιαράκης, *Γεωγραφία πολιτική νέα και αρχαία του νομού Αργολίδος και Κορινθίας : Μετά γεωγραφικού πίνακος του νομού, 1886.* Το βιβλίο αυτό χρησιμοποιείται ως πηγή για την τοπική ιστορία. Στην παραπάνω ιστοσελίδα παρουσιάζεται αναλυτικός πίνακας με τα αρβανίτικα και μη χωριά της Αργολιδοκορινθίας και με τα αντίστοιχα πληθυσμιακά στοιχεία.

2010. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΙΘΟΞΟΥ. Οικισμοί της Κορινθίας. Πληροφορίες για τους οικισμούς της περιοχής Κορινθίας. http://www.lithoksou.net/p/oikismoi-tis-korinthias-poy-arxizoyn-apo-l (Χάρτες: 1894).

2011. Σωτήρης Ριζογιάννης, *ΣΤΕΦΑΝΙ ΄΄ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ''- Η ΜΙΚΡΗ ΕΛΛΑΣ Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΔΑ*, Ιστότοπος «Κεραυνός εν Αιθρία» (17-12-2011) Βλ. http://rozosotiris.blogspot.gr/2011/12/blog-post_18.html

Πολιτιστικός Σύλλογος Κλένιας βλ. http://www.klenia.gr/eponima.htm

Για το Κάστρο Αγιονορίου βλ. http://ecastles.culture.gr/mobilecontent/-/asset_publisher/XHdEYy6aof01/content/agionori-kastro

Φωτογραφίες από την επίσκεψη στο Αγιονόρι
Φεβρουάριος 2019

Το παλιό ξερολοθικό τοπίο γύρω από το Αγιονόρι όπως διασώζεται σήμερα.

Η διαδρομή από το χωριό Λίμνες προς Αγιονόρι.

Στις επόμενες επτά (7) φωτογραφίες δίνεται έμφαση στην διαμόρφωση της γεωργοκτηνοτροφικής περιοχής με ξερολιθιές που διασώζονται, από τις οποίες πολλές συντηρούνται και επισκευάζονται μέχρι σήμερα.

Συντηρημένη, αλλά ακαλλιέργητη σήμερα, κτηματική δομή.

Τα μελίσσια

Στάνη

Οι ξερολιθιές πίσω από την συρματόφραξη.

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG